

Π Α Ν Δ Ω Ρ Α.

15 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ, 1859.

ΤΟΜΟΣ Θ'.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 214.

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ

*τῶν Μεγάλων Μαγίστρων τοῦ ἐν Ῥόδῳ
Τάγματος τῶν Ἰωαννιτῶν.*

ΠΡΟ πεντεκαίδεκα ἐτῶν ὁ ἐν Βερολίῳ σοφὸς Κ. Δ^ρ Ἰούλιος Friedlaender, συναγαγὼν ἐκ διαφόρων παλαιῶν τε καὶ νεωτέρων συγγραφέων τὰ ἐν Ῥόδῳ ὑπὸ τῶν Μεγάλων Μαγίστρων τοῦ Τάγματος τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Ἱερουσαλῆμ κοπέντα νομίσματα, καὶ προσθέσας ὅσα ἠδυνήθη νὰ εὑρῇ ἀνέκδοτα, ἐδημοσίευσεν σπουδαίαν αὐτοῦ πραγματείαν, τὴν ἐπιγραφομένην « Die Münzen der Johanniter Orders auf Rhodus. Berlin 1843, πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ὁποίας ἐξέδοτο τὸ 1845 καὶ παράρτημα. Ἄπαντα δὲ τὰ ἐν τῇ πραγματείᾳ τε καὶ τῷ παραρτήματι ὑπὸ τοῦ Κ. Friedlaender περιγραφόμενα νομίσματα εἶναι τριάκοντα καὶ ἐπτὰ τὸν ἀριθμὸν, τρία δὲ ἕτερα ἐδημοσιεύθησαν μετὰ ταῦτα ὑπ' ἄλλων, ὥστε κατὰ τὸ σύνολον τὰ ἄχρι τοῦδε γνωστὰ νομίσματα τῶν Μεγάλων Μαγίστρων τῆς Ῥόδου συμποσοῦνται εἰς τεσσαράκοντα. Ὅθεν εἰς ἐπαύξεισιν τῆς πολυτιμῆος ταύτης σειρᾶς δημοσιεύω δέκα καὶ τρία ἕτερα ἀνέκδοτα νομίσματα, ἐξ ὧν ἓν ἐκ τοῦ ἐν Ταυρίῳ Μουσειῶν τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως τῆς Σαρδηνίας, τὰ δὲ λοιπὰ δώδεκα ἐκ μόνης τῆς ἐμῆς συλλογῆς, ἦν, ὡς

πρὸς τὰ νομίσματα τῶν Σταυροφόρων καὶ τῶν ἄλλων ἐν Ἑλλάδι Φράγκων κατακτητῶν, δύναιμι χωρὶς ἐπάρσεως νὰ ὀνομάσω τὴν πλουσιωτέραν τῆς Εὐρώπης.

Ἡ πρώτη καταγωγή τῶν Ἰπποτῶν, τῶν διαδοχικῶς ἐπικληθέντων Σπηταλιωτῶν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Ἱερουσαλῆμ, τῆς Ῥόδου καὶ Μετίτης, καὶ τοι μὴ ἀκριβῶς γνωστῆ, φαίνεται ὅμως προγενεστέρᾳ τῆς πρώτης Σταυροφορίας. Κατὰ Γουλιέλμον τῆς Τύρου, τὸν ἀκμάσαντα ἐν τῇ ἐποχῇ τῶν Σταυροφοριῶν, ἔμποροί τινες ἐξ Ἀμάλφης κατώρθωσαν κατὰ τὸ 1048 διὰ χρημάτων νὰ λάβωσι παρὰ τῶν Καλιφῶν τῆς Αἰγύπτου τὴν ἀδειαν τοῦ ἰδρύσαι ἐγγὺς τοῦ Ἁγίου Τάφου μονὴν δυτικῆς δόγματος ἀφιερωμένην εἰς τὴν Θεοτόκον. Ταύτῃ δὲ τῇ μονῇ ἀκολουθῶς παρεκοδόμησαν οἱ μοναχοὶ ξενῶνα πρὸς ὑποδοχὴν καὶ θεραπείαν τῶν ἀσθενούντων ἢ πτωχῶν προσκυνητῶν. Ὁ ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου ἰδρυθεὶς οὗτος ξενὼν ταχέως ἐξάκουστος ἐγένετο, ἕνεκα τῶν μεγάλων ἐξ αὐτοῦ προερχομένων εὐεργεσιῶν ὃ δὲ προϊστάμενος αὐτοῦ Γεράρδος d' Avesnes ἐπέδειξεν ἐν βραχείᾳ χρόνῳ διαστήματι τοσοῦτον ζῆλον καὶ ἐνεργητικότητά, ὥστε μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων γενομένην ἀλωσιν τῆς Ἱερουσαλῆμ τῷ 1099 κατέστη ἀξίος τῆς εὐνοίας αὐτοῦ τοῦ Γοδοφρέδου de Bouillon καὶ ἐτέρων χριστιανῶν ἡγεμόνων. Ἐκτοτε οἱ ἀδελφοὶ Σπηταλιῶται ἐρχομένησαν πρὸς τοὺς προσκυνητὰς ἐνόπλιους φρουράς, ὅπως ὑπερασπίζωσιν αὐτοὺς ἐκ τῶν συμμοριῶν τῶν Σαρκηνῶν, οἵτινες περιτρέχοντες ἐληίζοντο τὴν

Παλαιστίνη. Κατά δὲ τὸ 1113 ἔτυγον παρὰ τοῦ Πάπα Πασγαλίου Β' καὶ βούλλαν τινά, δι' ἧς ἐπεκυροῦντο αἱ γενόμεναι αὐτοῖς θωρακίαι, ἀπηλλάκτοντο τοῦ φόρου τῆς δεκατείας ἀπασαί αἱ ἰδιοκτησίαι τοῦ Τάγματος, πρὸς δὲ ἐχορηγεῖτο τοῖς ἀδελφοῖς καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν καὶ διορίζειν ἀφ' ἑαυτῶν τοὺς προϊσταμένους των. Ὁ Ραϊμόνδος du Puy, ὅστις τῷ 1118 διεδέχθη τὸν Γεράρδον, ἐγένετο ὁ ἀληθὴς τοῦ Τάγματος θεμελιωτής, πρῶτος μεταλλάξας τὸν πρῶτον τίτλον τοῦ γούλακος εἰς τὸν τοῦ μαγίστρου, καὶ διακελεύσας τοῖς ἱππότησι τὴν τριπλῆν ἐπαγγελίαν τῆς ὑπακοῆς, τῆς ἀγνότητος καὶ τῆς πενίας. Προϊδὼν δὲ τὰς μεγάλας ἀφελείας αἰτινες ἠδύνατο νὰ προέλθωσιν ὑπὲρ τῆς χριστιανωσύνης ἐξ ἀνδρῶν εὐτόλμων καὶ εὐσεβῶν συνάμα, ἐπέταξεν αὐτοῖς τὴν ἐπιτέλεσιν τῆς θεραπείας τῶν προσκυνητῶν καὶ τῆς κατὰ τῶν Σαρακηνῶν ὑπερασπίσεως τοῦ χριστιανισμοῦ πληρώματος. Ἡ θριαμβικὴ τοῦ Βαλδουίνου εἰσέλευσις εἰς Ἀντιόχειαν, ἡ ἄλωσις τῆς Τύρου, καὶ ἡ ἐκ μέρους τῶν Σαρακηνῶν ἀποτυχούσα τῆς ἱππικῆς πολιορκίας, κατορθώματα ἰδίως εἰς τὴν ἀνδρίαν τῶν Σηταλιωτῶν ὀφειλόμενα, πολυθρύλητον κατέστησαν τὴν στρατιωτικὴν αὐτῶν δόξαν, ἐνῶ καὶ τὸ Τάγμα τὴν κατοχὴν λαμβάνον ἐκτεταμένον κτημάτων ἐν Ἰσπανίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης, ὁσημέραι ἐπλουτιζέτο. Ἔτερα δὲ ἀνδρίας ἐπιχειρήματα προσεπηξήσαν ἀκολούθως τὴν ὑπόληψιν καὶ ἰσχὺν αὐτῶν ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Ραϊμόνδου, ὅστις ἀπέβησε τὸ 1160 ὑπὸ πάντων σεβόμενος καὶ τιμώμενος τῶν χριστιανῶν. Ἐν ἔτει δὲ 1185 ὁ Αὐτοκράτωρ Φρειδερίχος Βαρβαρόσας παρέσχε μέγαν προνόμιον τοῖς ἱππότησι τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ὅμως, καταλαβόντος τοῦ Σαλαδίνου μετὰ δύο ἔτη τὴν Ἱερουσαλήμ, ὑπεχρεώθησαν νὰ μετοικήσασιν. Ἐξελασθέντες δὲ παντάπαι τῆς Παλαιστίνης τῷ 1294 διὰ τὴν τῆς Πτολεμαίδος ἄλωσιν ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν, εὗρον ἄσυλον ἐν Κύπρῳ, ἔνθα Ἐρρίκος Β' ὁ βασιλεὺς τῆς νήσου παρεχώρησεν αὐτοῖς τὴν Λεμψόν.

Ἐν Λεμψῶν διατρίψαντες οἱ ἱππῶται διετέλεσαν ἀδιαλείπτως διχονοοῦντες πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Κύπρου διὸ ἠναγκάσθη ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Τάγματος Φούλκων de Villaret νὰ ἐνεργήσῃ τὸ σχέδιον ὅπερ εἶχε συλλάβει ὁ προκατόχος του, τούτεστι νὰ ἀφῇ ἐκ Κύπρου τὴν ἔδραν τοῦ Τάγματος καὶ ἀλλαχοῦ νὰ ἐγκαταστήσῃ αὐτήν. Ἐξελέξατο δὲ ὡς προσφορώτερον μέρος τὴν Ρόδον. Ὅθεν πρὸς ἐπίτευσιν τοιοῦτου σκοποῦ μετέβη ὁ Villaret εἰς Προβέντζαν, ὅπως ἐπικαλεσθῇ τὴν βοήθειαν τοῦ Πάπα Κλήμεντος Ε' καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Φιλίππου τοῦ Ἰβραίου. Ἐπιδοκιμάσαντος δὲ τοῦ Πάπα τὸ σχέδιον, ὁ μὲν σκοπὸς τῆς μεταστάσεως ἐτηρήθη μυστικῶς, ὡς πρόφασις δὲ ἐκηρύχθη νέα Σταυροφορικὴ ἐκστρατεία πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν ἁγίων τόπων. Κατὰ συνέπειαν τοῦ τοιοῦτου κηρύγματος συνηθροίσθησαν πανταχόθεν ἀπειράριθμα χεῖματα, καὶ μέγα συνέβησε πλῆθος Γάλλων, Γερμανῶν καὶ Ἰταλῶν σταυροφόρων, ἐξ ὧν ἐκλέξατο ὁ Villaret τοὺς μαχηωτέρους συνε-

κρότησεν ἀξιόλογον στρατὸν καὶ εὐρέθη ἐν Βρεντεσίῳ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1308 κατὰ πάντα ἑτοιμος. Ἐν ἀρχῇ δὲ τοῦ ἔαρος 1309 ἀποπλεύσας ἐκ Βρεντεσίου μετὰ τοῦ καλῶς παρεσκευασμένου στρατοῦ αὐτοῦ καὶ στόλου, συγκειμένου ἐκ πλείων χορηγηθέντων ὑπὸ τῶν Γενουαίων καὶ Καρόλου τοῦ Β' βασιλέως τῆς Νεαπόλεως, καὶ παραλαβὼν τοὺς ἐν Λεμψῶν ὑπάρχοντας ἱππῶτας, διευθύνθη εἰς Μάκριν (Τελμησσόν) ἐν Λυκίᾳ. Ὁ Παχυμέρης καὶ ἄλλοι ἱστορικοὶ διηγούνται ὅτι ὁ Villaret, πρόθεσιν ἔχων νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν Βυζαντινὴν κυριαρχίαν καὶ νὰ ταχθῇ ὑποτελής, ἔστειλε πρέσβεις πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικον Παλαιολόγον τὸν πρεσβύτερον, ἐξαιτούμενος τὴν νῆσον Ρόδον ἐπὶ τῇ ὑποχρεώσει τοῦ ἐλευθερωθῆαι τὰς θαλάσσας ἐκεῖνας ἀπὸ τῶν Σαρακηνῶν πειρατῶν, καὶ χορηγεῖν ἐτησίως τῷ Αὐτοκράτορι τριακοσίου ἱππῶτας. Ὁ Ἀνδρόνικος, καὶ τοῖς ἐξουσιάζων τὴν Ρόδον κατ' ὄνομα, διότι στασιασταὶ τινες ἐκ τοῦ οἴκου Γαβαλά, εἶχον κηρύξει αὐτοὺς ἀνεξαρτήτους καὶ συνεμερίζοντο τὴν κατοχὴν μετὰ τῶν Σαρακηνῶν πειρατῶν, ἀπέβριψε τὴν αἴτησιν τοῦ Villaret καὶ ἔστειλε πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς νήσου στρατὸν καὶ στόλον. Ἄλλ' ὁ Μάγιστρος, ἐξ ἀπροόπτου κατὰ τῆς Ρόδου ἐπιτεθείς, ἐκυρίευσεν δι' ἐρόδου τῇ 15 Αὐγούστου 1309 πρῶτον μὲν τὴν πρωτεύουσαν, εἶτα δὲ κατέσχε τὴν νῆσον ὅλην. Κυριευθείσης οὕτω τῆς Ρόδου, ὑπέκυψαν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν ἱπποτῶν καὶ αἱ παρακείμεναι μικραὶ νῆσοι Νίσυρος, Λέρος, Κάλυμνα, Ἐπισκοπία (Τήλος), Χάλκη, Σύμη καὶ Κῶς. Ἐκτοτε δ' ἀπέβησαν οὗτοι τὸ μόνον ἔρυμα ὅπερ ἡ ἐπαπειλουμένη Εὐρώπη ἠδυνήθη ν' ἀντιτάξῃ εἰς τὰς εἰσβολὰς τῶν ἔχθρων τῶν φώτων καὶ τοῦ Σταυροῦ Μωχμεθανῶν.

Ἐπὶ δὲ τοῦ Μεγάλου Μαγίστρου Ἠλιῶνος de Villeneuve ἐγένοντο γενικαὶ παρασκευαὶ καὶ ἐπισκευαὶ ὀχυρώθη ἡ τε πόλις Ρόδος καὶ ἡ νῆσος ὅλη ἐνεδυναμώθη τὸ ναυτικὸν καὶ ἐξησφαλίσθη ἡ Πολιτεία διὸ καὶ χριστιανοὶ λατῖνοι πολλοὶ συνῆρσαν πανταχόθεν ὑπὸ τὴν ἀσφαλῆ σημαίαν τοῦ Τάγματος, ὥστε ἡ Ρόδος ταχέως ἀνυψώθη εἰς ἐμπορικὴν περιωπὴν. Κατὰ δὲ τὸ 1340 στόλος συμμαχικός, συγκείμενος ἐκ πλοίων εἰκοσι τῶν ἱπποτῶν, τοῦ Πάπα, τῶν ἑνετῶν καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Κύπρου, προσέβαλε καὶ ἐκυρίευσεν τὴν Σμύρνην, κατεχομένην τότε ὑπ' Ὀθωμανοῦ τινος πορθητοῦ Ἀμούρ ἢ Ὁμερ καλουμένου ὅμως μὴ δυνήθεις νὰ διατηρήσωσιν τὴν πόλιν χρόνον μακρὸν, κατέσχον τὸ φρούριον, εἰς ὃ κατέλιπον παπικὴν φρουράν. Ἐπὶ δὲ τοῦ Μεγάλου Μαγίστρου Πέτρου D' Aubusson ἐπέτυγον οἱ ἱππῶται νὰ ἀντιβῶσιν εἰς μίαν τῶν μάλλον ἀξιωματικῶν νεύτων πολιορκιῶν τῶν ὑπὸ τῆς ἱστορίας ἀναφερομένων. Ἐν ἔτει 1480 Μαΐου 23 στόλος ὑπὸ Μωάμεθ τοῦ κατακτητοῦ ἀποσταλεὶς ἐξ 160 πλοίων καὶ στρατὸς ἐξ 100,000 μαχητῶν ἐνεφανίσθη εἰς Ρόδον καὶ ἐπεχείρησεν ἐνώπιον τῆς πόλεως πολιορκίαν φοβεράν. Ἐν διαστήματι τριῶν μηνῶν αἱ ἐπανειλημμένα ἔφοδοι τῶν Τούρκων, τὰ ἀδιάσπαστα σφαιροβολήματα τῶν τρισεγγίστων πυροβόλων καὶ αἱ πνιτοὶα πολεμικαὶ μηχαναὶ ἔφερον καθεικάστην εἰς τε

τὰ τεῖχη καὶ τὴν πόλιν μεγάλην βλάβην, καὶ ἐνέπνευσαν εἰς τοὺς κατοίκους φόβον καὶ παραχρῆν' ἀλλὰ διὰ τῆς συνέσεως καὶ τοῦ ἀπαρραδευματίου ἡρωισμοῦ τοῦ Ἀρχηγοῦ, ὅστις ὡς ἀπλοῦς στρατιωτῆς ἐμάχετο μετὰ τῶν γενναίων ἱπποτῶν, τὰ πάντα καθ' ἑκάστην ἐπανωρθοῦντο καὶ πᾶσα προσπάθεια τῶν ἀπίστων ἐχθρῶν ἐματαιούτο. Ἰδὼν δὲ ἐπὶ τέλος ὁ Ἀρχηγὸς τῆς ἐκστρατείας ταύτης Μισσάχ Πασσᾶς τὸ ἀκατόρθωτον τῆς ἐκπορθήσεως, ἠναγκάσθη, θυσίας ἤδη τὸ ἄνθος τοῦ στρατοῦ του, νὰ διαλύσῃ τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ ἐπανέλθῃ ἀπρακτος εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὀλίγον μετὰ ταῦτα, ἀποθανόντος τοῦ Μωάμεθ, οἱ υἱοὶ αὐτοῦ Βαϊζήτης καὶ Ζιζήτης ἐρίζοντες περὶ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπορεύοντο ἀλλήλοισ' ἠττηθέντος δὲ τοῦ Ζιζήτου μετὰ δύο πεισματώδεις μάχας συμβάσθη τῷ 1481 καὶ 1482, ὁ μὲν Βαϊζήτης ἐστερέωθη ἐπὶ τοῦ θρόνου, ὁ δὲ ἄθλιος Ζιζήτης κατέφυγεν εἰς Ρόδον, ἔνθα θῆμα γενόμενος τῆς δυτικῆς πολιτικῆς ὑπῆρξεν ἀντικείμενον σκανδαλωδῶν διαπραγματεύσεων (α). Οὐχ ἤτον ὁ D' Aubusson ἔλαβε παρὰ τοῦ ἀγνωτάτου Πάπα πρὸς ἀμοιβὴν τῆς προδοσίας τοῦ τὸν καρδινάλιον πῖλον (β). Ἐτελεύτησε δὲ τῷ 1503 καὶ θεωρεῖται ὡς ὁ ἐνδοξότερος πάντων τῶν ἀπὸ συστάσεως τοῦ Τάγματος Ἀρχηγῶν. Ἐπὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Ἐμερίκου D' Amboise συμβάντα ἀξιοσηφύτα δὲν συνέβησαν, ἐκτός εὐτυχῶν τινῶν θαλασσιῶν ἐκδρομῶν κατὰ τῶν Τουρκικῶν καὶ Αἰγυπτιακῶν στόλων, καὶ τῆς κατὰ τὸ 1509 ὑπὸ τῶν πλοίων τῶν ἱπποτῶν κυριεύσεως τοῦ μεγαλειτέρου πλοίου τοῦ Αἰγυπτιακοῦ στόλου, ὅπερ ἐφεξῆς ἐχρησίμευσεν ὡς ναυαρχίς τοῦ Τάγματος. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ D' Amboise ἐξελέχθη Μέγας Μάγιστρος ὁ Γουίδων De Blanchefort, ὅστις ὅμως ἀπέβησε καθ' ὅδον πρὶν ἢ φθάσῃ εἰς Ρόδον ἀκολούθως δὲ ἀνηγορεύθη ὁ Φαβρίκιος Di Caretto, ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας τοῦ ὁποῦ ὁ Σουλτάνος Σελίμης, κατακτῆσας τὴν Αἴγυπτον, ἐσκόπευσε νὰ στρέψῃ τὰς δυνάμεις του κατὰ τῆς Ρόδου ἄλλ' ὁ θάνατος προέλαβεν αὐτόν, ὥστε ἐματαιώθησαν τὰ σχέδιά του. Ὁ Φαβρίκιος ὅμως δὲν ἠσύχασεν. Ἐνεδυνάμωσε τὸν στρατὸν καὶ τὰ ὄχηματά, καὶ ἐ-

στειλε πρέσβεις πρὸς τὸν Πάπαν Λέοντα καὶ τοὺς ἡγεμόνας τῆς Εὐρώπης, ἐπικαλούμενος βοήθειαν ἄλλ' εἰς μάτην. Τέλος δὲ ἵνα φέρῃ πρὸς τοὺς Τούρκους ἀντιπερισπασμὸν τινα, συνέδραμε τοὺς Αἰγυπτίους, οἵτινες μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σελήμη εἶχον ἀποστατήσαι ἄλλ' οἱ Αἰγύπτιοι ἠττηθέντες ταχέως, ὑπέκυψαν ἐκ νέου εἰς τὸν ζυγόν, ὁ δὲ Φαβρίκιος, ἰδὼν ἐματαιώθησαν καὶ τὴν τελευταίαν ταύτην ἀπόπειραν, ἀπέθανεν ὑπὸ λύπης τὴν 10 Ἰανουαρίου 1521.

Διάδοχος τοῦ Φαβρίκιου ἀνηγορεύθη ὑπὸ τῶν ἱπποτῶν ὁ Φίλιππος Villiers de l' Ile-Adam, καθ' ὃν καιρὸν ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκλήθη ὁ μεγαλοπράγμων Σουλεϊμάνης, ἤδη παρασκευαζόμενος νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Ρόδου. Ὁ Villiers, διορῶν προσηγγίζοντα τὸν κίνδυνον, ἀποτεινεται πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῆς Εὐρώπης καὶ τὸν Πάπαν Ἀδριανόν Σ', ἀλλ' οὐδεμία δίδεται εἰς τὰς παρακλήσεις αὐτοῦ ἀπόκρισις ὁ δὲ Πάπας αὐτὸς ἀντὶ βοήθειας πέμπει τοῖς ἱππότησι εὐχὰς μόνον καὶ εὐλογίας. Τὴν 26 Ἰουνίου τοῦ ἔτους 1522 ἀναγγέλλεται εἰς Ρόδον ἡ ἐμφάνισις τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς τοῦ Τουρκικοῦ στόλου, τὴν δὲ 28 Ἰουλίου ἔρχεται καὶ αὐτὸς ὁ Σουλεϊμάνης ἀποβιβασθέντος δὲ μετ' ὀλίγον τοῦ ὁ Τουρκικὸν στρατὸν ἀρχεται ἡ πολιορκία. Τὸ Τουρκικὸν στρατεῦμα συνεκροτεῖτο ἐξ εἰκοσι μυριάδων μαχητῶν, οἵτινες ἔσυρον τινὰ ἐξ αὐτῶν ἐκεῖνων τῶν πυροβόλων ὅτινες ἐστρατεύοντο ἐπὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ δὲ στόλος συνέκειτο ἐκ τετρακοσίων παντὸς εἶδους πλοίων. Κατὰ τοσοῦτον τρακοσίων παντὸς εἶδους πλοίων καὶ τηλικούτου χερσαίου στρατοῦ καὶ τηλικούτης θαλασσιῆς δυνάμεως δὲν εἶχεν ὁ Villiers ν' ἀντιπαρτάξῃ εἰμὴ τέσσαρας χιλιάδας καὶ πεντακοσίους ἱππῶτας, πρὸς ἐξακοσίους ἱππῶτας, πρὸς μισθωτοῦς, καὶ μόνους προσκληθέντες ἀνέλαβον τὰ ἐνίσχυσιν τῶν ὁποίων προσκληθέντες ἀνέλαβον τὰ ὅπλα καὶ οἱ δυνάμενοι νὰ ὀπλοπορήσωσι κάτοικοι Ἕλληνας. Ἐπὶ πέντε μῆνας ἀγρίως ἐπολέμησαν οἱ Τούρκοι καὶ πολλὰς ἐπεχείρησαν ἐφόδους ἄλλ' οἱ γενναῖοι καὶ ἀτρόμητοι τῆς Ρόδου ὑπερασπισταί, καὶ τοὶ ὀλίγοι, ἀπέκρουσαν μετὰ γενναϊότητος τὴν εἰκοσάκις ὑπερτεροῦσαν δύναμιν τῶν Τούρκων, καὶ τοιαῦτα διέπραξαν θαύματα ἀνδρείας ὑπερφυῆ, ὥστε ὑπερέβησαν καὶ τὰ ἐπὶ τῆς D' Aubusson ἐνδόξου πολιορκίας. Τελευταῖον δὲ, ἐπειδὴ τὰ μὲν τεῖχη καταδρασίθησαν, αἱ δὲ τάφοι ἐπληρώθησαν καὶ ἡ πυρῆτις ἐλείψε διὰ τὴν προδοσίαν τοῦ Πορτογαλλοῦ ἱπποτοῦ Ἀνδρέου de Merail ἢ Amaral, τοῦ καὶ Μεγάλου Καγκελαρίου τοῦ Τάγματος, ὅστις ἀνακαλυφθεὶς εἰς προδοτικὴν ἐθανατώθη, ἠναγκάσθησαν οἱ πολιορκούμενοι περὶ τὰ τέλη τοῦ Δεκεμβρίου νὰ παραδοθῶσιν, ἐπὶ συνθήκῃ ὅτι ἤθελον ἐντίμως ἀποχωρήσει. Ὅπως δὲ μεζύονα ὁ Σουλεϊμάνης περιποιήσῃ τιμὴν τῷ Τάγματι τῶν ἱπποτῶν, ἐπεσκεψάτο τὸν Μέγαν Μαγίστρον εἰς τὸ παλάτιόν του, καὶ εἶπε πρὸς τοὺς ἀκολούθους, τοῦ, ὅτι ἐλυπεῖτο διὰ τῶν τῶν γόντων αὐτῶν ἐκ τῆς οἰκίας καὶ ἐστίας του, ἀλλ' οὐκ ἦν δυνατόν ἄλλως γενέσθαι.

Τὴν 1 Ἰανουαρίου 1523 ἐμβιβασθέντες οἱ ἱππῶται μετὰ τοῦ Μεγάλου αὐτῶν Μαγίστρου ἐπὶ τῶν πλοίων

(α) Ὅρα τὰ εἰς ἰλληρικὴν γλώσσῃ διπλωματικὰ ἔγγραφα τῆς διαπραγματεύσεως ἐν τῷ 143 φιλολογίᾳ τῆς Πανδώρας, δημοσιευθέντα παρὰ τοῦ περιφανοῦς Σπ. Ζαμπέλιου.

(β) Τὸ ἐν Ῥώμῃ ἐκδοθέν ἐπιτομικὸν περιοδικὸν La Civiltà Cattolica φιλ. 171, ἱρηνίζομενον τὴν εἰρητικὴν ἐκ τῆς Revue archéologique φιλ. Α' 15 Ἀπριλίου 1857), ἀναγγέλλει ὅτι ἐν Ῥόδῳ μακροῦ χρόνου τῆς ἐκκλησίας τῆς Νικοποιοῦ Θεοδοίου ἀνεκαλύφθη πρὸ μικροῦ πύλας ἐκ μελανοῦ μαρμαροῦ, ἐπ' οὗ ἡ Σιλλογὸς τοῦ Τάγματος τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τῆς Ἱερουσαλήμ γρησοῦς τῆς ἐπιγραφῆς τὸ ἐπίσημον δι' οὗ τὸ πάπας Ἰννοκέντιος Η' περιέβαλε τῷ Καρδινάλιῳ ἀξιωματικῶν τὸν Μέγαν Μαγίστρον Πέτρον D' Aubusson. Τὸ δὲ περὶ οὗ ὁ λόγος περιοδικὸν λέγει παρακατῶν, ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη εἶναι τὸ μόνον τὴν σήμερον γνωστὸν καὶ ἐπιμένον τοῦ ἐπισημοῦ τῆς τοῦ Ἰννοκέντιος Η', τ. 59 ὅπερ, ὡς νομίζω, ἠμαρτημένως ἔχει διότι τὸ ἔγγραφο τοῦτο εἶχεν ἐκ τῶν ἀρχαίων τῆς Μελίτης καταχωρηθῆ παρὰ πολλοῦ ἐν τῷ Β' τόμῳ τοῦ Codice Diplomatico del Sacro Militare Ordine Gerolimitano, Lucca 1737, ἀπλ. CXXXIV. σελ. 157.

και ακολουθούμενοι υπό τεσσάρων χιλιάδων πολιτών, φευγόντων την Τουρκικήν δουλείαν, ἐγκατέλιπον την παλαιάν 'Ρόδον' οὕτω δὲ τὸ αἰκὸν τάγμα, σηματοφοροῦν τὴν εἰκόνα τοῦ Σωτῆρος τεθνηκότος μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς «*afflictis spes mea rebus*» ἤρξατο τὴν πενήτην ὁδοποιίαν του. Καὶ πρῶτον μὲν προσωρμίσθησαν οἱ Ἴπποταὶ εἰς Κρήτην, εἶτα δὲ εἰς Σικελίαν, καὶ τέλος κατέφυγον εἰς 'Ρώμην, ἐνθα διέμειναν μέχρις οὗ τῷ 1530 ὁ Αὐτοκράτωρ Κάρολος Ε'. παρέσχεν αὐτοῖς τὴν Μελίτην, ὅπως ἐκεῖ ἐγκαθιδρῦσασιν αὐθις τὸ Τάγμα των, ἐπὶ συνθήκῃ ν' ἀποδώσῃ τὴν νῆσον τῇ Σικελίᾳ, ἐάν ποτε τὴν 'Ρόδον ἐπανακτήσωσι, καὶ νὰ διατελῶσιν αἰωνίως πολεμοῦντες τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς πειρατὰς.

Καὶ ὁ μὲν Σουλεϊμάνης ἐξεστράτευσεν κατὰ Μελίτης' ἀναγκάσθη ὅμως νὰ παλινδρομήσῃ, μὴ δυνήθει νὰ καταβάλῃ τὴν ἡρωϊκὴν τῶν Ἰπποτῶν ἀμυναν, κυρίως χρεωστούμενη τῷ πολεμικῷ ζήλῳ τοῦ τότε Μεγάλου Μαγίστρου Ἰωάννου de La Valette. Ἐκτοτε δὲ, οὐδὲν ἀξιάχαστον συνέβη ἐν Μελίτῃ ἄχρι τοῦ 1798, ὅτε ἡ ὑπὸ τοῦ Βοναπάρτου ἀγομένη πρὸς κατάκτησιν τῆς Αἰγύπτου Γαλλικὴ ἐστρατεία, διελθούσα ἐκ τῆς νήσου καὶ τοὺς Ἰπποτάς ἐξώσασα, κατέλαβεν αὐτήν.

Περὶ τούτου δὲ ἀκολουθῶς τῆς νήσου τῷ 1800 εἰς τὴν Ἀγγλικὴν κυριαρχίαν, οἱ Ἰπποταὶ ἐξαπέστειλαν πρέσβεις πρὸς τὴν ἐν Βιέννῃ σύνοδον, ζητοῦντες τὴν ἀπόδοσιν αὐτῆς παρὰ τῶν Ἀγγλων. Ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ τότε δυνάμεις, θέλουσαι ν' ἀνταμείψωσι τὴν Μεγάλῃν Βρετανίαν διὰ τὴν συνεργίαν τῆς ἐν τοῖς κατὰ τοῦ Ναπολέοντος πολέμοις, ἐφαίνοντο εὐδιάθετοι νὰ ἐπικυρώσωσι τὴν Ἀγγλικὴν τῆς νήσου κυριαρχίαν, οἱ Ἰπποταὶ πᾶσαν ἀπολέσαντες περὶ ἀνακτήσεως αὐτῆς ἐλπίδα, προσέδραμον πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα τῶν 'Ρωσσιῶν Ἀλέξανδρον, ἱκετεύοντες αὐτὸν ἐπιμώγως ἵνα ἀντὶ τῆς Μελίτης δοθῇ αὐτοῖς ἡ Κέρκυρα. Ἀλλ' εἰς τὴν τοιαύτην πρότασιν ἠρνήθη ὁ Μονάρχης νὰ συγκατανεύσῃ φοβούμενος, ὡς πλείστοι λέγουσι, μήπως οὕτως ἀπολέσῃ τὴν ὁποίαν ἔχειρε παρὰ τοῖς Ἕλλησιν εὐνοίαν.

Οἱ Ἰπποταὶ λοιπὸν ἐκράτησαν τὴν 'Ρόδον ἐπὶ διακόσια καὶ δεκατρία ἔτη' αὐτὴν δὲ ἀπολέσαντες, οὐδέποτε ἐπαυσαν ὄνειροπολοῦντες μέχρις ἐσχάτων ἡμερῶν τὴν ἐπανακτῆσιν τῆς. Ἰπῆρξαν καὶ οὗτοι κριτικοὶ τινὲς τῆς ὅλης Φραγκικῆς αἰύσεως, τῆς δεσμευσάσης κατὰ τὸν Μεσαιῶνα τὴν Ἑλλάδα' ἀλλ' ἤλθον καὶ παρήλθον, ἄλλα ὁρατὰ ἔχνη τῆς διαβατικῆς παρ' ἡμῖν ἐγκαταστάσεως των μὴ ἀρῆσαντες, ἢ ὀλίγα τινὰ οἰκοδομήματα, ἐν 'Ρόδῳ μέχρι τῆς σήμερον σωζόμενα, πρὸς δὲ καὶ τὰ νομίσματα αὐτῶν. Ἀλλ' ἡ δούλη Ἑλλάς διεφύλαξε τὰς ἀλύσεις τῆς, ἡγέρθη, καὶ ἰδοὺ συγκατατάσσεται ἐν τῷ χορῷ τῶν αὐτονομουμένων τῆς Εὐρώπης Κρατῶν. Τίς δὲ ἠθέλε ποτε φαντασθῆ, ὅτι τὸ Νομισματοκοπεῖον τῶν Ἰπποτῶν, εἰς ἡκόπησαν ἐπὶ δύο αἰῶνας τὰ μαρτυροῦντα τὴν ὑποτελείαν τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν ἐπ' αὐτῆς κυριαρχίαν τῶν Ἰπποτῶν νομισμάτων, εἰμαρμένον ἦτο νὰ

χρησιμεύσῃ εἰς κατασκευὴν τῶν πρῶτων νομισμάτων ἀναγεννηθείσης τινὸς Ἑλλάδος; Εἶναι ἐν τούτῳ συμβάν ἱστορικόν. Ὁ ἀείμνηστος Κυβερνήτης ἑλθὼν εἰς Ἑλλάδα ἐβουλεύσατο σὺν τοῖς σπουδαίοις ἄλλοις καὶ περὶ συστάσεως Νομισματοκοπεῖου ἐθνικοῦ. Μόλις λοιπὸν ἐπέτρεψαν αἱ περιστάσεις, καὶ παρήγγειλε τῷ Α. Κοντοσταύλῳ, μεταβαίνοντι εἰς Μελίτην δι' ἄλλας ὑποθέσεις, νὰ προμηθευθῇ καὶ τὰς περὶ Νομισματοκοπεῖου ἀπαιτούμενας μηχανάς. Ὁ δὲ Κοντοσταυλὸς, μεταβὰς ἐκεῖ καὶ σχετιθεὶς μετὰ τοῦ Γραμματέως τοῦ Διοικητοῦ, ἐπέτυχεν νὰ ἀγοράσῃ ἀντὶ τῆς μικροτάτης ἀξίας ἑκατὸν λιτρῶν στερλινῶν ἀπάσης τὰς τοῦ Νομισματοκοπεῖου τῶν Ἰπποτῶν μηχανάς. Ὄθεν εἰς Αἴγιναν συστηθέντος τοῦ Ἑλληνικοῦ Νομισματοκοπεῖου, ἐκόπησαν καὶ ἐστάλησαν τῇ 28 Ἰουλίου 1829 εἰς τὴν ἐν Ἀργεῖ Ἐθνικὴν Συνέλευσιν τὰ πρῶτα νομίσματα τῆς ἀναγεννηθείσης πατρίδος μας, συνιστάμενα εἰς τὸν ἀργυρῶν φοίνικα, τὸ δεκάλεπτον, τὸ πεντάλεπτον καὶ τὸ μονόλεπτον (α). Ἐν τῇ μικρᾷ λοιπὸν νήσῳ Αἰγίνῃ, ἐν ἣ ἐκόπησαν ὑπὸ τοῦ Ἀργεῖου Φεῖδωνος ὀκτὼ αἰῶνας π. Χ. τὰ πρῶτιστα, ὡς ὁμολογοῦσιν οἱ ἀρχαιολόγοι, νομίσματα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἐκεῖ ὡσαύτως προωρισμένον ἦτο νὰ κοπῶσι μετὰ εἰκοσιᾶς αἰῶνας καὶ τὰ πρῶτιστα τῆς νεωτέρας.

Παραθέτομεν, μετὰ τὰς συντόμους ταύτας εἰδήσεις, τὸν κατάλογον τῶν Μαγίστρων τοῦ Τάγματος' ἀκολουθῶς δὲ καὶ τὸ μέρος τὸ νομισματικόν.

Χρονολογικὸς πίναξ τῶν ἐν 'Ρόδῳ χρηματισάντων Μεγάλων Μαγίστρων τοῦ Τάγματος τῶν Ἰπποτῶν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου.

1	Φούλκων de Villaret . . .	1309-1319
2	Ἡλιὼν de Villeneuve . . .	1319-1346
3	Διόδωτος de Gozo . . .	1346-1353
4	Πέτρος de Cornillan . . .	1354-1355
5	'Ρογέριος de Pins . . .	1355-1365
6	'Ραῖμουῆδος Bérenger . . .	1365-1374
7	'Ροβέρτος de Julliac . . .	1374-1376
8	'Ιωάννης-Φερδινάνδος de Heredia	1376-1396
9	Φιλίβερτος de Naillac . . .	1396-1421
10	Ἀντώνιος Fluviano . . .	1421-1437
11	Ἰωάννης de Lastic . . .	1437-1454
12	Ἰάκωβος de Milly . . .	1454-1461
13	Πέτρος 'Ραῖμουῆδος Zacosta . . .	1461-1467
14	Ἰωάννης Βαπτιστῆς Orsini . . .	1467-1476
15	Πέτρος d' Aubusson . . .	1476-1503
16	Ἐμέριος d' Amboise . . .	1503-1512
17	Γουίδων de Blanchefort . . .	1512-1513
18	Φαθέρτζιος de Carretto . . .	1513-1521
19	Φίλιππος de Villiers de l'Isle Adam	1521-1522.

Οἱ Ἰπποταὶ κατὰ τὴν ἐν Παλκιστινῇ καὶ Κύπρῳ διαμονὴν των, ἀνευ κυριαρχικῆς ἐξουσίας ὄντες, δὲ,

(α) Ὁρα Κοντοσταύλου τὰ περὶ τῶν ἐν Ἀμερικῇ νεοπηγνηθεῖσιν Φραγκῶν καὶ τοῦ ἐν Αἰγίνῃ Νομισματοκοπεῖου. Σ.λ. 261-262.

ἠδύναντο νὰ ἔχωσι τὸ δικαίωμα τοῦ κόπτειν νομίσματα' ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεως αὐτῶν εἰς 'Ρόδον ἀπῆλθον διάφορα κυριαρχικά δικαιώματα, καὶ ἐντεῦθεν ἤδη ἄρχεται ἡ πολιτικὴ βαρύτης καὶ τὸ κράτος τοῦ Τάγματος. Ὄθεν ἐν 'Ρόδῳ κατὰ πρῶτον ἐξήσκησεν ὁ Μέγας Μάγιστρος Φούλκων de Villaret πρὸς τοὺς ἄλλοις καὶ τὸ κυριαρχικὸν δικαίωμα τοῦ κόπτειν νομίσματα.

Ἐν τῷ συγγράμματι *Pratica della mercatura*, γεγραμμένῳ περὶ τὸ 1330 ὑπὸ Φραγκίσκου Balducci Pegolotti (α), εὗρισκομεν λίαν σπουδαίας καὶ ἀκριβεῖς εἰδήσεις περὶ τοῦ εἰς 'Ρόδον ἐν χρήσει συστήματος τῶν νομισμάτων καὶ σταθμῶν, ἐξ ὧν μανθάνομεν ἐντελῶς τὰ ὀνόματα, τὸν σταθμὸν, τὴν ποιότητα τοῦ μετάλλου, τὴν ἀξίαν καὶ τὴν πρὸς τὰ γνωστά τῆς Ἑνετίας νομίσματα ἀναλογίαν τῶν νομισμάτων τῶν Ἰπποτῶν.

ἰδοὺ δὲ τί λέγει ὁ Πεγολόττης'

« Il peso di Rodi è

a	Migliaja	il Miglajo è Cantara 1, 1/23 di Rodi.
a	Cantara	il Cantaro è Ruotoli 100
a	Ruotoli	il Ruotolo è Occhie 12.
a	Occhia	l'Occhia è Once 6, 2/3.
a	Libbre	la Libbra è Once 12, e altresì la Libbra è Pesi 79.
a	Once	l'Oncia è Pesi 6 e Carati 14.
a	Peso	il Peso è Carati 24.
a	Marchi	il Marchio è Once 8 di Libbra.

« Spendesi a Rodi una moneta d'argento, che si batte a Rodi, che si chiama Gigliati, e sono di lega d'once 11 e starlini 3 d'argento fine per libbra, ed entrane in uno marchio di Rodi 57 a conto, e la Zecca di Rodi ne rende pure 55 1/2 a conto per marco, e spendesi a Rodi per Carati 16 l'uno, di Danari 2 di Rodi per un Carato, e di Carati 24 per un Bisante, e di Soldi 4 di piccioli per un Bisante.

« E spendesi a Rodi un'altra moneta d'ariento, che si chiama Aspri, che sono di lega once . . . d'argento fine per libbra, e mettesi l'uno per Danari 16, cioè per Carati 8 l'uno; sicchè i tre dei detti Aspri si contano per un Bisante di Rodi.

« Ragionasi che vaglia il Fiorino d'oro a Rodi comunemente Bisanti 6 e Carati 16 di Rodi, di Carati 24 di Rodi per un Bisante, e di Danari 2 piccioli per un Carato.

« Mars uno d'argento al peso di Rodi fa in Cipri Mars uno appunto.

« Mars uno d'argento di Venezia fanno in Cipri Mars uno e Starlini 10, 5/8.

« Sicchè Mars 100 di Venezia fanno in Cipri Mars 106 e once 5 e starlini 2 1/2, d'once 8 per un Mars e di 20 starlini per un'oncia di Cipri.

(α) Τὸ σύγγραμμα τοῦ Pegolotti πληροῦ ἐξόκληρον τὸν Ἰ' τόμον τοῦ συγγράμματος « Della decima e di varie altre gravanze imposte dal Comune di Firenze, κ. τ. λ. Lisbona e Luc-a, 1745-1746.

« Oncia una a peso d'oro di Venezia fa in Cipri pesi 7 e carati 1/7.

« Grossi 102. 2/3 d'argento conati nuovi di Venezia, come escono dalla Zecca, fanno Mars uno in Cipri.»

Ἦτοι'

α	Ὁ σταθμὸς τῆς 'Ρόδου λογιζεται'	
»	εἰς Χιλιάδας	ἡ χιλιάς ἰσοδυναμεῖ πρὸς Καντάριον 1, 1/23 τῆς Ρόδου
»	εἰς Καντάρια	τὸ Καντάριον = Ρότολα 100.
»	εἰς Ρότολα	τὸ Ρότολον = Ὀκκάδας 12
»	εἰς Ὀκκάδας	ἡ Ὀκκάς = Οὐγκίας 6, 2/3
»	εἰς Λίτρας	ἡ Λίτρα = Οὐγκ. 12, καὶ ἄλλως ἡ λίτρα ἰσοδυναμεῖ πρὸς πέζα 79.
»	εἰς Οὐγκίας	ἡ Οὐγκία = πέζα 6 καὶ Κεράτια 14.
»	εἰς Πέζα	τὸ Πέζον = Κεράτια 24.
»	εἰς Μάρκα	τὸ Μάρκον = Οὐγκίας 8 τῆς λίτρας.

« Κυκλοφοροῦσιν ἐν 'Ρόδῳ ἀργυρᾶ τινὰ νομίσματα ἐνταῦθα κοπτόμενα, ἅτινα καλοῦνται Γιλιάτα. Ἐχουσι δὲ ταῦτα ἀπερσον ἀργυρον οὐγκίας 11 καὶ στερλίνα 3 ἀνὰ ἐκάστην λίτραν, καὶ ἐμβαίνουσι 57 εἰς ἐν μάρκον τῆς 'Ρόδου. Τὸ δὲ Νομισματοκοπεῖον ἀποδίδει καθαρὰ νομίσματα 55 1/2 εἰς λογαριασμὸν ἐκάστου μάρκου, καὶ ἐξοδύεται ἐν 'Ρόδῳ ἕκαστον Γιλιάτον ἀντὶ Κερατίων 16 ἐκ Διναρίων 2 τῆς 'Ρόδου πρὸς τὸ Κεράτιον, καὶ ἐκ Κερατίων 24 πρὸς τὸ Βυζάντιον, καὶ ἐκ Σολιδίων 4 ἐκ μικρῶν νομισμάτων πρὸς τὸ Βυζάντιον αὐτό.

« Ἐξοδεύονται δὲ ἐν 'Ρόδῳ καὶ ἕτερα νομίσματα ἀργυρᾶ, ἄσπρα καλούμενα καὶ ἔχοντα ἀργυρον ἀπερσον οὐγκίας . . . ἀνὰ ἐκάστην λίτραν, ὧν ἕκαστον ἰσοδυναμεῖ πρὸς 16 Διναρία, τούτεστι Κεράτια 8, ὥστε τρία τῶν ῥηθέντων ἄσπρων λογαριάζονται ἐν Βυζάντιον τῆς 'Ρόδου.

« Ἐν 'Ρόδῳ ἰσοδυναμεῖ κοινῶς τὸ χρυσοῦν Φλωρίον πρὸς Βυζάντια 6 καὶ Κεράτια 16 τῆς 'Ρόδου, ἐκ Κερατίων 24 τῆς 'Ρόδου πρὸς τὸ Βυζάντιον 3 καὶ ἐκ Διναρίων 2 μικρῶν πρὸς τὸ Κεράτιον.

« Ἐν ἀργυροῦν Μάρκον κατὰ τὰ ἐν 'Ρόδῳ σταθμὰ ἰσοδυναμεῖ ἐν Κύπρῳ πρὸς ἐν Μάρκον ἀκριβῶς.

« Ἐν ἀργυροῦν Μάρκον τῆς Ἑνετίας ἰσοδυναμεῖ ἐν Κύπρῳ πρὸς ἐν Μάρκον καὶ στερλίνα 10, 5/8.

« Ὅστε 100 Μάρκα τῆς Ἑνετίας ἰσοδυναμοῦσιν ἐν Κύπρῳ πρὸς Μάρκα 106, οὐγκίας 5 καὶ στερλίνα 2 1/2, ἐξ οὐγκιῶν 8 δι' ἕκαστον Μάρκον, καὶ ἐξ 20 στερλινῶν διὰ μίαν οὐγκίαν τῆς Κύπρου.

« Οὐγκία μία κατὰ τὰ περὶ χρυσοῦ ἐν Ἑνετίᾳ σταθμὰ ἰσοδυναμεῖ ἐν Κύπρῳ πρὸς πέζα 7 καὶ κεράτια 1/7.

« Γρόσσα 102. 2/3 ἀργυρᾶ τῆς Ἑνετίας, νεωστὶ κεκομμένα, ἰσοδυναμοῦσιν ἐν Κύπρῳ, ὡς ἐξέρχονται τοῦ Νομισματοκοπεῖου, πρὸς ἐν Μάρκον. » Ἐκ τῶν ἀνωτέρω διασαφήσεων τοῦ Πεγολόττου

καὶ τελειώνω εἰς τὸν ὑποπόδιον ὑπεύθυνον συντάκτην. Φαντάσθητι λοιπὸν εἰς ὅποιον κοπετὸν παρεδόθη ὅτε ἀναγνώσας εἰς τὴν Γαλλίαν ἐν σου φύλλον, ὅπου ἐπεθεώρεις τὸ λήγον ἔτος, σὲ εἶδα λέγοντα ὅτι ἡ Ἑλλὰς κατήντησε Σόδομα καὶ Γόμορα παρανομίας καὶ ἀτιμίας, ὅτι μικροί, μεγάλοι, ὑπάλληλοι, ἰδιῶται, ὅλοι ἐξηχερώθησαν, (ὄχι, δόξα τῷ Θεῷ, ἕως ἐνός, χάρις εἰς τὸν συντάκτην τῆς ἐφημερίδος σου,) ὅτι ὅλοι ἀρπάζουν καὶ κλέπτουν, ὅτι πᾶν αἰσθημα φιλοπατρίας ἐξέλιπεν, ὅτι οὐδὲν δημόσιον ἔργον γίνεταί, ὅτι τὰ σχολεῖα παρέλυσαν, ἡ θάλασσα ἐπάγασεν, ὁ ἀὴρ ἐπήχθη καὶ ἀποπέμπει θανατηφόρον δυσωδίαν, ὅτι... ὅτι... καὶ πῶς ν' ἀπαριθμῶ τὰ τόσα ὅτι σου; Πόσους κρουνούς δακρῶν ἔχουσα ὁ ταλαίπωρος! νὰ γίνῃ τοιαύτη τρομερὰ πανωλεθρία καὶ στοιχειῶν ἀλλοιώσις ἐντός τῶν δεκαπέντε ἡμερῶν καθ' ἃς ἔλειπον ἀπὸ τὰς Ἀθήνας!...

Τίς λοιπὸν τῶν δύο ἡμῶν ὁ ὠφελιμώτερος; σὺ ὁ κινῶν τὰ δάκρυά μου, ἢ ἐγὼ ὁ κινῶν τὸν γέλωτά σου; Ὁ γελῶν δὲν στερεῖται ποτὲ τὸ στόμα του, ἀλλ' ὁ κλαίων χάνει τὸ φῶς του, καὶ δὲν βλέπει, οἶμοι! οὐδ' αὐτὸ τὸ σύμμαχόν σου τηλεγράφου τὸ ἐξακοντίζον ἀπὸ Σύρας καὶ Πειραιῶς εἰς Ἀθήνας τὰς σπουδαιστάτας τῶν διπλωματικῶν εἰδήσεων.

Μ' ἐπιπλήττεις πρὸς τούτους ὅτι δὲν γράφω ὡς οἱ ξένοι περιηγηταὶ τὰς ἀναμνήσεις μου. Οἱ ξένοι, φίλε μου, γράφουσι κατὰ δύο τρόπους, ἢ, ὡς συνήθως οἱ Ἄγγλοι, *Ἡμερολόγια*, ἢ, ὡς οἱ Γάλλοι καὶ ἄλλοι, *Περιηγήσεις καὶ Ἀναμνήσεις* ὁ πρῶτος μοι φαίνεται εὐκολώτερος, ἀλλ' ὄχι τῇ ἀληθείᾳ καὶ πολλὰ διδακτικὸς ἢ καὶ ἐρεθιστικὸς τῆς περιεργείας. Ἄνοιξον, παραδείγματός χάριν, τὴν περιήγησιν τοῦ Lord Carlisle, καὶ θὰ ἴδῃς ἀδιακώπως ἐπαναλαμβανόμενα ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα. 3 Δεκεμβρίου, ἐγεύθη εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Κυρίου... 4 Δεκ. ἀπόψε ἔπια τέτι με τὴν Κυρίαν... 5 Δεκ. σήμερον ὑπήγα εἰς τὸν περίπατον ὁ καιρὸς ἦτον ὠραίος. 6 Δεκ. σήμερον βρέχει καὶ κἀθημαί πλησίον τῆς ἐστίας τακτοποιῶν τὰ ξύλα... Προτιμώτερον, κατ' ἐμέ, τὰ τοιαῦτα ἡμερολόγια νὰ ἐγκαταβιῶσιν εἰς τὰ χαρτοφυλάκια τῶν συγγραφέων, ἢ νὰ βλέπωσι τὸ φῶς διὰ τῶν ἄλων τῆς βιβλιοθήκης σου. Θέλεις δὲ νὰ μάθῃς ὅποιος καὶ ὁ δεύτερος τρόπος; Ἀποβάς ποτε ξένος περιηγητὴς εἰς Σύραν ἐπεσκέφθη οἰκογένειαν Ἑλληνικὴν, τὴν ὁποίαν ἔτυχε νὰ ἐπισκέπτωνται πολλοὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, οἵτινες εἰσερχόμενοι ἔβλιβον τὸ ὠτίον τοῦ νεωτέρου υἱοῦ τοῦ οἰκοδεσπότη. Καὶ σὺ μὲν ἐννοεῖς διὰ τί τὸ ἔβλιβον; ἀλλ' ὁ κἀλός σου περιηγητὴς δημοσιεύσας μετ' ὀλίγον τὰς ἀναμνήσεις του ἔλεγε πρὸς τοὺς ἄλλοις, ὅτι εἰς τὴν Ἑλλάδα προσαγορεύονται οἱ ἄνθρωποι *ξεριζόνοντες τὰ αὐτὰ των*.

Τὸ 1854 Γάλλος φίλος μου, ἐκ τῶν μελῶν τῆς ἐν Ἀθήναις Σχολῆς, μοι διηγεῖτο ὅτι ἐλθὼν ποτε εἰς Ζάκυνθον, εἶδεν ὅτι αἱ γυναῖκες ἐφόρουν καθ' ὅδον προσωπεῖα. Ἐπανελθὼν δὲ εἰς τὸ ἀτμόπλοιον ἐγραψε πρὸς ἐφημεριδογράφον εἰς Παρισίους, ὅτι διὰ τὴν ζηλοτυπίαν τῶν συζύγων τῆς Ζακύνθου αἱ γυναῖκες

ἐξέρχονται φοροῦσαι μορμολύκεια. — Ἄθλια! ἀνέκραξε δυτικὸς τις ἐπίσκοπος συνεπιβάτης τοῦ Γάλλου ἰδὼν κατὰ τύχην τὴν ἐπιστολήν, δὲν ἦλθεν εἰς τὸν νοῦν σου ὅτι οἱ Ἕλληνες ἔχουσι ἀποκρέω; — Ἐὰν δὲν ἐβλεπεν, ἐπρόσθεσεν ὁ περιηγητὴς, τὴν ἐπιστολήν μου ὁ ἀρχιερεὺς, θὰ ἐξεδίδετο φέρουσα φερδὺ πλατὺ τὸ ὄνομά μου.

Ἄκουσον καὶ τρίτον παράδειγμα, ἂν καὶ εὐκολώτατον νὰ τὰ πολυπλασιάσω ἐπ' ἀπειρον. Ὁ πλοίαρχος τοῦ *Δουράβως*, διὰ τοῦ ὁποῦ ἐπέστρεψα ἐσχάτως εἰς Ἀθήνας, ἔλεγε ὁμιλῶν περὶ τῆς *Περιηγήσεως* τοῦ Theophile Gautier, ὅτι ὅλον τὸ περὶ Χίου ἀρθρον του εἶναι ψευδές διότι ὄχι μόνον δὲν ἐπεσκέφθη τὴν νῆσον, (ὁ πλοίαρχος αὐτὸς τὸν ἔφερε τότε εἰς Κωνσταντινούπολιν,) ἀλλὰ καὶ ὅτε διέβησαν παρ' αὐτὴν ἦτο νύξ βαθεῖα, καὶ ἐκεῖνος ἐκοιμήτο ὑπὸν βαθύτατον.

Ἐκ τούτων ἐννοεῖς ὅτι ἡ περιγραφή τῶν ἡθῶν καὶ τῶν ἐθίμων τῶν ξένων ἐθνῶν ἀπαιτεῖ, πλὴν τῆς φιλαληθείας, τῆς ὁποίας φρονῶ ὅτι δὲν στεροῦμαι, πολυχρόνιον διατριβὴν μεταξὺ αὐτῶν, γινώσκιν ἀκριβῆ τῆς γλώσσης τοῦ τόπου, ὅπως μὴ ἐρμηνεύωμεν, ὡς προχθὲς κάποιός σου συνάδελφος τὸ feu le roi, ὁ ἐν πυρὶ βασιλεὺς, ἐνῶ ὁ βασιλεὺς ἀπέθανεν εἰς τὸ στράμα του χωρὶς κἄν νὰ τὸν ἐγγίση τὸ πῦρ, συμπαρατριβὴν συνεχῆ μετ' ὄλων τῶν κλάσεων τῆς κοινωνίας, καὶ τῶν μεγάλων καὶ τῶν μικρῶν, καὶ σύντονον μελέτην αὐτῶν. Μὴ ἔχων καιρὸν μὴδ' ἀργύριον νὰ πράξω ταῦτα, ἄφες με κἄν νὰ *ξελαρῶ* τὸ μέτωπόν σου.

Καὶ ταῦτα μὲν ἔλεγον πρὸς τὸν ἐφημεριδογράφον μου· ἀλλὰ φεῦ! φοβοῦμαι σήμερον ὅτι οὐδὲ λεπτήν ρυτίδα τοῦ προσώπου του θὰ κατορθώσω νὰ ἐξομαλύνω διότι αὐτὴν ἐκείνην τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἀνεχώρουν μετὰ σπουδῆς ἐξ Ἀθηνῶν ὅπως προφάσω καὶ ἀσπασθῶ ἰσαδέλφον ψυχρῶν γυναικῶν, ἐπέθηκα τελευταῖον φίλημα εἰς ἑνδεκαετῆ ἀνεψιὸν πλήρη χαρίτων, ἀναμίζαντα προῶρος τὰ ὄστιά μετὰ τῆς κένωσης τοῦ ἀειποθήτου πατρός μου· τὸ ἄλλος τῆς ψυχῆς μου μετὰ παρηκολούθει ἀμείλικτον μέχρι Παρισίων, ὅπου ἐσφόδρουν αὐτὸ ἡ ἀπαισία εἰδήσις ὅτι πρὸ μιᾶς μόνον ἡμέρας ἀπέθανεν ἐκεῖνος, ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ ὁποῦ ἐσπευδὸν ν' ἀκούσω καὶ τελευταῖον γενναῖα ὑπὲρ τῆς πατρίδος μου λόγια. Ὁ ναύαρχος Λάγεις ἡγάπα εὐλικρινῶς τὴν Ἑλλάδα, καὶ τοῦτο ἰδίως κατέστησεν ἀδιαλύτους τοὺς δεσμούς τῆς μετ' αὐτοῦ φιλίας μου. Ἐὰν περὶ τῆς συμπαιθείας του ταύτης ἐδίσταζέ τις ἐξ ἡμῶν, μοι ἦτον εὐκόλον νὰ ὑπομνησθῶ καὶ τῶν περὶ τῶν ἡμετέρων ἐλευθεριῶν ἀγώνων του, καὶ τῶν ἄλλων ἀγώνων τῶν ὑπὲρ τῆς βασιλείας ἐπὶ τῆς Γ' Σεπτεμβρίου, ἢ καὶ νὰ φέρω εἰς μαρτυρίαν τὸ περιεχόμενον τῶν πολυπληθῶν πρὸς ἐμέ ἐπιστολῶν, ὅπου ὁμιλεῖ πάντοτε περὶ τῆς προσφιλοῦς αὐτῷ Ἑλλάδος (my dear Greece). Ἀλλ' ἐπειδὴ πάντες συνομολογοῦσι τὸ ἀρχαιρὸν αἰσθημα τοῦ ἀνδρός, ἀρκεῖ νὰ καταδείξω μίαν μόνον περίστασιν, ἀγνωστον μὲν ἐν γένει, κατεξελέγχουσαν δὲ τὴν σύνεσιν καὶ τὸν φιλελληνισμόν του. Ὅτε

τὸν χειμῶνα τοῦ 1848 ἔτους ἐστάλη ὁ Πάρκερ μετὰ στόλου εἰς Πειραιᾶ, ὁ εὐγενὴς φίλος μου μοι ἐμήνησεν ὅτι ἐνόσφ διαρκεῖ ἡ δυσάρεστος αὕτη διαφορὰ δὲν θέλει μοι γράφει. Ἐσήμερον ἄρα τοῦτο ἀποδοκιμασίαν τῆς πράξεως, τὴν ὁποίαν καὶ αὐτὸ τὸ κοινὸν τῆς Ἀγγλίας κατέκρινεν; ἡ καρδία μου, καλῶς γνωρίζουσα ἐκεῖνον, τὸ ἐπίστευεν· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἔσπευσε μετὰ τὸ τέλος τῆς βίας νὰ διασκεδάσῃ καὶ τὸν ἐλάχιστον δισταγμὸν, ἐπιστείλας μοι τὴν 26 Μαρτίου (Ἔ. Ν.) τοῦ 1850 ἔτους ταῦτα·

« Φίλιπτε φίλε!

» Χαίρω εἰς ἄκρον ὅτι αἱ περιστάσεις δὲν ἐμποδίζουσι πλέον τὸ νὰ λάβω τὴν εὐχαρίστησιν νὰ σοὶ γράψω. Ἀπὸ καρδίας δὲ συμμερίζομαι ὅλα τὰ αἰσθηματα ὅσα ἐρμηνεύεις διὰ τῆς πρὸς με ἐπιστολῆς σου...

» Ὅλοι αὐταὶ αἱ περιπλοκαὶ ὑπῆρξαν φυσικὴ συνέπεια τῆς μεγίστης ἀπάτης εἰς ἣν ὑπέπεσαν φαντασθέντες ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἐμελλε νὰ ἐνδῶσθαι ἀμέσως εἰς τὰς ἡμετέρας αἰτήσεις, ὑποστηριζομένης ὑπὸ τοῦ στόλου τοῦ Κ. Οὐίλλιαμ Πάρκερ. Οὐδὲ ἠπόρησα ποτὲ ἐπὶ ζωῆς μου τόσον, ὅσον ὅτε ἤκουσα παρὰ τοῦ Λόρδου Νορμανβὺ ἐν Παρισίοις ὅτι ὁ ἡμέτερος στόλος μετέβαινεν εἰς Ἀθήνας· διότι πρὸ ὀλίγου μόνον εἶχον ἰδεῖ τὸν Λόρδον Πάλμερστον· εἰ δὲ καὶ ἐπὶ πολλὴν ὥραν συνωμιλήσαμεν περὶ Ἑλλάδος, οὐδὲ κἄν νύξιν μοι ἔδωκε περὶ τοιαύτης προθέσεως » (α).

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἐξηγεῖ διὰ τί ὁ Λόρδος Πάλμερστον ἀνεκάλεσε πάντῃ ἀπροσδοκῆτως τὸν ναύαρχον Λάγεις, πρέσβυν ὄντα ἐν Ἀθήναις. Σκοπὸν ἔχων νὰ ἐκδιᾶσθαι τὴν Ἑλληνικὴν κυβέρνησιν, ἐνόμιζε, καὶ δικαίως, ἀσύνετον τὸ νὰ μεταχειρισθῆ ὄργανον, τὸν ἀποδοκιμάζοντα τὴν πράξιν.

Ἀναγγέλλων μοι ἄλλοτε (8 Ἰουλίου 1850) μετὰ χαρᾶς τὴν ὑπὸ τῶν Βουλῶν κατάκρισιν τῆς πρὸς τὴν Ἑλλάδα διαγωγῆς τοῦ Ἀγγλικοῦ ὑπουργείου, « Βεβαίως, ἔλεγε, αἱ ἐν τῇ Βουλῇ τῶν κοινοτήτων συζητήσεις καθ' ἃς ἐθριάμβευσαν ἀρχαὶ φιλελεύθεροι, σὲ παρηγόρησαν » (β).

Πολλάκις μετὰ πολλῆς μάλιστα αὐστηρότητος κατεκρίθη ἐν Ἀθήναις τὸ πολίτευμα τοῦ ἀειμνήστου

(α) « Carlton Terrace.

» Mars 26—1850.

» My dear friend, I am very glad that circumstances no longer prevent my having the pleasure of writing to you. I enter most heartily into all the sentiments expressed in your letter of me... All these complications have been the natural consequence of the great mistake of imagining that the Greek government would yield immediately on our demands, being supported by Sir William Parker's fleet. I never was more astonished in my life than when I heard from Lord Normandy at Paris that our fleet was to go to Athens, for I had seen Lord Palmerston only a short time before, and thought we spoke a great deal about Greece, he did not even allude to any such intention.»

(β) « The debate in the House of Commons will have consoled you, for liberal principles have triumphed.»

ἐκεῖνου φίλου τῆς Ἑλλάδος· ἀλλ' οἱ μὲν κατήγοροι παραβλέποντες πόσον ἠγωνίζετο ὑπὲρ αὐτῆς, ἐλησμόνου ὅτι ἦτο ὑπηρετὴς ξένης δυνάμεως· οἱ δὲ φίλοι του ἐγίνωσκον ὅτι εἶποτε ἐσφαλλε, πηγὴν εἶχον τὰ σφάλματα αὐτοῦ ὑπερβάλλοντα ζῆλον ὑπὲρ τῆς προόδου, τὴν ὁποίαν ἐπεθύμει νὰ βλέπῃ προβαίνουσαν διὰ αἰδηροδρόμου. « Φρονῶ, μοι ἔλεγε τὸ 1857 ἔτος ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος του μετὰ κατανύξεως ἐμφανίσεως θλίψιν διότι ἀπεχαιρέτιζε διὰ παντός τὴν Ἑλλάδα, ὅτι οὐ μόνον τὴν πατρίδα, ἀλλ' οὐδὲ τὸν ἐλάχιστον τῶν συμπολιτῶν σου ἠδίκησα κατὰ τὴν πολυχρόνιον ἐν αὐτῇ διατριβῇ μου.»

« Πρὶν ἢ ἀναχωρήσω ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν θαλασσῶν, μοι ἔγραψεν ἐκ Νεοκάστρου τὴν 25 Σεπτεμβρίου 1857, ἠθέλησα νὰ δεῖξω πρὸς τοὺς ἀξιωματικούς τοῦ στόλου μου τὸ πεδῖον τῆς μάχης, ἧτις δὲν συνετέλεσεν ὀλίγον εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς *μιλιτάτης μου Ἑλλάδος*. »

Τοιοῦτος φίλος τῆς Ἑλλάδος εἶναι οὐχ ἥττον παντὸς ἄλλου ἀξίος τῶν πόθων αὐτῆς.

Τὴν θλιβεράν λοιπὸν ἀγγελίαν τοῦ θανάτου αὐτοῦ λαθὼν ἐν Παρισίοις, παρεμείνα ἐνταῦθα ὅπου δύο ζητήματα ἐπισηκόλου τὰ πνεύματα· τὸ τῆς δίκης τοῦ κόμητος Μονταλαμβέρτ, καὶ τὸ τῆς βαπτίσεως τοῦ Ἰουδαίου Μαρτάρρα. Ἡ περὶ ταῦτα καὶ μάλιστα ἡ περὶ τὸ πρῶτον θερμότης τῆς κοινῆς γνώμης ἦτο μᾶλλον δριμύει· διότι, καταργηθείσης ἀπὸ τοῦ 1852 ἔτους τῆς περὶ τὰς πολιτικὰς συζητήσεις ἐλευθερίας, τὸ φιλελεύθερον καὶ ὀξὺ τῶν Γάλλων πνεῦμα ἐπιλαμβάνεται μετὰ προθυμίας παντὸς ἀντικειμένου, καθ' ὃ δύναται νὰ δεῖξῃ ὅτι δυσκόλως φέρει τὴν στέρησιν τῶν ἀρχῶν τὰς ὁποίας αὐτὸ διέσπειρε καὶ ἐνεφύτευσε εἰς τὴν ἄλλην Εὐρώπην. Ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν ξένον διαβάτην, τὸν ἐπισκερθέντα ἄλλοτε, ὡς ἐγὼ, τὴν Γαλλίαν, καὶ ἰδόντα ὅτι καὶ ὁ κείρων τὴν κόμην, καὶ ὁ ὀψοπώλης, καὶ ὁ ἠνίοχος, καὶ ὁ ἀγχοφόρος αὐτὸς συνεζήτουν ἀκωλύτως τὰ περὶ κυβερνήσεως καὶ τὰ περὶ νόμων, ὀδυνηρὰ φαίνεται ἡ ἐνεστώσα περὶ τὸ λέγειν ἐγκράτεια. Συνεχῶς ἄρα μοι ἤρχοντο κατὰ νοῦν οἱ στίχοι οὗτοι τοὺς ὁποίους ἔγραψεν ὁ Casimir Delavigne πρὸ τοῦ 1830 ἔτους·

« Paris t' appelle au seuil d'un temple
» Le Grec, dans nos murs arrêté,
» Sur l'autel voit la Liberté,
» Mais c'est un arbre qu'il contemple.

» Semblable à ces dieux inconnus
» A ces images immortelles,
» Dont les formes sont encore belles
» Dont la divinité n'est plus.»

Εὐτυχῶς, πρὸς τὸν ξένον Ἕλληνα δὲν δίδεται καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ ἐφαρμόσῃ εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς Γάλλους καὶ τὸ ἕτερον τοῦτο δίστιχον τοῦ φιλέλληνης ποιητοῦ·

« Il vit Rome et pas un Romain
» Sur les débris du Capitole.»

Καὶ πρόχειρος ἀπόδειξις αὐτὸς ὁ κόμης Μονταλαμ-

βέρτ. Ο κόμης Μονταλαμβέρτ, ο οποίος τὸ ὄνομα καὶ ἄλλως ἂν ἦτο ἄγνωστον παρ' ἡμῖν, ἀπεθανάτισθη ἐν Μεσολογγίῳ ὑπὸ τοῦ φερωνύμου αὐτοῦ προμαχώ- νος, ἐδημοσίευσεν ἄρθρον διὰ τοῦ Correspondant, ἐν ᾧ διηγείται μὲν τὴν βουλευτικὴν πάλιν τὴν γενομένην κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Λόρδου Ἑλλεμβορούγ ἀποδοκι- μασίαν τῆς περὶ δημεύσεως πράξεως τοῦ διοικητοῦ τῶν Ἰνδιῶν, καταδεικνύων ὅμως μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἢ μᾶλλον ἀποθεῶν τὰς πολιτικὰς ἐλευθερίας τοῦ Ἀγγλικῆς ἔθνους, στιγματίζει διὰ σιωπηλῆς συγκρί- σεως τὸ καθεστὼς πολιτεῖα τῆς ἰδίας πατρίδος· θεωρῶν δὲ τὴν περὶ τὴν συζήτησιν ἐλευθερίαν, καὶ μάλιστα τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ τύπου ἀπὸ παντὸς δεσμοῦ, αὐτὸς τὴν ἀνωτάτην δύναμιν τῆς Βρετανικῆς κοινωνίας, ὡς τὸν καιριώτατον ὅρον τῆς ὑπάρξεως καὶ τὴν πρωτίστην ἐγγύησιν τῆς ἐλευθερίας αὐτῆς, ὡς φαίνεται λυπούμενος ὅτι δὲν ὑπάρχει καὶ ἐν Γαλλίᾳ ἡ αὐτὴ ἐλευθερία. Αὐτὰ ταῦτα ἐπρέσβευσαν πρὸ τοῦ κόμητος Μονταλαμβέρτ καὶ ἄλλοι ἐπίσημοι αὐτοῦ συμπολίται, οἷοι ὁ Thiers καὶ ὁ Odillon Barrot· ἀλλὰ καὶ ὁ πρῶτος καὶ ὁ δεῦτερος, μόλις περιελ- θόντες εἰς τὴν ἐξουσίαν, ὁ μὲν περιέστειλε τὸν τύπον διὰ τῶν ψηφισμάτων ἐκείνων τοῦ Σεπτεμβρίου, ὁ δὲ καὶ ὅλως ἀπηγόρευσε τὰ κοινὰ συμπόσια, ὑπὲρ ὧν καὶ θρόνου θεμέλια εἶχε κλονήσει πρὸ μικροῦ. Μὴ ἄρα ἡ περὶ τὰς συζητήσεις ἐλευθερία ἀπέραντος καὶ ἀ- περιόριστος (immense et illimitée), ὅπως φθονεῖ αὐτὴν ὑπάρχουσαν ἐν Ἀγγλίᾳ ὁ κόμης Μονταλαμβέρτ, εἶναι καὶ νῦν ἐτι ἀνοίκειος εἰς τὴν Γαλλίαν; Ἡ λύσις τῆς ἀ- πορίας δὲν ἀπόκειται εἰς ἐμὲ· ἀλλ' ἐγκριτὸς τις Γάλ- λος, φίλος τῆς ἐλευθέρως συζητήσεως, μοι ἔλεγεν ὅτι ἡ ἐλευθεροτυπία μᾶλλον ἀρμόζει εἰς τὴν Ἑλλάδα ἢ εἰς τὴν Γαλλίαν· διότι, « ὑμεῖς μὲν, προσέθετο, δὲν ἔχετε τι σαλεῦον τὰς βάσεις αὐτὰς τῆς κοινωνίας, εἰς τὴν Γαλλίαν ὅμως διαιρουμένην ὑπὸ ζητημάτων ὅποια τὰ περὶ δυναστείας καὶ περὶ εἰδους κυβερ- νήσεως, ζητημάτων φερόντων, ὡς εἶδομεν, μετ' ἐκ- τῶν ἀναστατώσεως καὶ σπαραγμῶν, εὐκόλως ἀνα- φλέγεται καὶ εὐκολώτερον καταφλέγει τῆς διανοίας τὸ πῦρ ὅσαυτα ἀναβρίπτεται ὑπὸ τοῦ τύπου. »

Πρὸς ταῦτας τὰς δύο γνώμας σπεύδω νὰ προσ- θέσω καὶ τρίτην, τὴν ὁποίαν οὐ μόνον ἐπικυροῖ ἡ ἐξοχος πολιτικὴ δεξιότης, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐξοχος σο- φία τοῦ εἰπόντος αὐτήν, ἀλλὰ καὶ ἀκαταγώνιστον καθιστάνει ἡ μακροτάτη αὐτοῦ πείρα καὶ ἡ μελέτη τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας. Τὸ κατ' ἐμὲ τοῦλάχιστον φρονῶ ὅτι ὁρισμὸν ἀκριβέστερον τῆς ἐλευθεροτυπίας, καὶ δόξαν ὀρθοτέραν περὶ αὐτῆς, θεμελιωμένην ἐπὶ πραγμαμάτων, οὐδεὶς ἄλλος ἐξέθετο. Ἴδου αὐτή·

« La liberté de la presse, cette orageuse garan- tie de la civilisation moderne a déjà été, est et sera la plus rude épreuve des gouvernements libres, et par conséquent des peuples libres eux-mêmes qui sont grandement compromis dans les épreuves de leur gouvernement, puisqu'elles ont pour conclusion dernière, s'ils y succombent, l'anarchie et la ty- rannie. Gouvernements et peuples libres n'ont qu'une façon honorable et efficace de vivre avec la liberté

de la presse ; c'est de l'accepter franchement sans la traiter complaisamment. Qu'ils n'en fassent ni un martyr ni une idole ; qu' ils lui laissent sa place sans l'élever au dessus de son rang. La liberté de la presse n'est ni un pouvoir dans l'État, ni le repré- sentant de la raison publique, ni le juge suprême des pouvoirs de l'État ; c'est simplement le droit, pour les citoyens, de dire leur avis sur les affaires de l'État et sur la conduite du gouvernement : droit puis- sant et respectable, mais naturellement arrogant et qui a besoin, pour rester salubre, que les pouvoirs publics ne s'abaissent point devant lui, et qu' ils lui imposent cette sérieuse et constante responsabilité qui doit peser sur tous les droits pour qu'ils ne deviennent pas d'abord séditions, puis tyranniques » (α).

Ἄλλ' ὁποιαδήποτε καὶ ἂν ᾧσιν αἱ περὶ τύπου γνώμαι, οὐδὲν ἦττον τὸ ἄρθρον τοῦ κόμητος Μον- ταλαμβέρτ δεικνύει ἄσβεστον πόθον πρὸς τὴν ἐλευ- θερίαν, μῖσος ἀκάθεκτον κατὰ τοῦ ἀπολυτισμοῦ καὶ ἀμετρον φιλοπατρίαν. Γεγραμμένον μετὰ πολλῆς κρίσεως καὶ ἐμπειρίας, ἀκαταμάχητον περὶ τὸν συλλογισμόν, θερμὸν καὶ φιλοκέρτομον τὴν ἐκφρασιν, ἐπαγωγότατον δὲ καὶ περὶ τὸ ὕψος, εὐκόλως ἀνε- μόχλευσε τὰς καρδίας τῶν Γάλλων εἰς ἃς καθεύδει ἀκόμητος ὁ ἔρωσ τῆς ἐλευθερίας. Δὲν ἠπόρησα ἄρα μαθὼν ὅτι ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τῆς αὐτοκρατο- ρίας πρῶτος ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἄρθρου τούτου ἐνή- χθη εἰς τὸ δικαστήριον· διότι οὐδὲν τῶν πρὸ αὐ- τοῦ δημοσιευθέντων ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης συνεκί- νησε τοσοῦτον τὰ πνεύματα καὶ διετάραξε τὴν ἐξουσίαν. Δις ἐδικάσθη καὶ δις κατεδικάσθη ὑπὸ τοῦ Πλημμελιοδικείου καὶ τοῦ Ἐφετερίου, εἰ καὶ τὸ δεῦτερον μετεββυθίσθη ἐπὶ τὸ ἠπιώτερον ἢ ἀπόφα- σις· τὰ πλῆθη εἶχον σωρευθῆ πρὸ τῶν πυλῶν τῶν δικαστηρίων, ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς τῶν γενομένων δεκτῶν δι' εἰσιτηρίων ὑπῆρξεν ἐλάχιστος. Πολλοὶ καὶ ἐκ τῶν ἐγκριτοτέρων ζητήσαντες ἄδειαν εἰσόδου ἀπέτυχον, καὶ μόλις ὁ ἐνθερμώτατος τῶν συνηγόρων τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐνδοξος τῆς Γαλλίας συγγραφεὺς, ὁ γέρον Βιλ- λεμαίν, κατώρθωσε νὰ εἰσαχθῆ ἀποταθείς πρὸς τὸν ἔτερον τῶν δικηγόρων τοῦ ὑποδίκου, τὸν εὐγλωττον Βεββιέρ. Τὴν μεταξὺ τῶν δύο τούτων μικρὰν ἀλλη- λογραφίαν θέτω ἐνταῦθα πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ἀ- ναγνώστου, ὡς δεικνύουσιν τὴν εὐφυίαν καὶ τὴν χά- ριν τοῦ Γαλλικοῦ πνεύματος. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον τῶν ἐπιστολῶν ἐγγράφη ὑπὸ τοῦ αἰτοῦντος, τὸ δὲ δεῦτερον ὑπὸ τοῦ Κ. Βεββιέρ.

« Mon cher confrère, autre fois quand Patru plaidait, Chapelain était toujours à l'audience ; vous qui valez mieux que Patru, ne pouvez - vous pas faire entrer Chapelain? »

Α Π Α Ν Τ Η Σ Ι Σ.

« Mon cher confrère, aujourd'hui Patru ne peut plus faire entrer Chapelain. Quelqu'un qui vaut beaucoup mieux que Chapelain n'a d'autre ressource,

(α) Guizot, Mémoires pour servir à l'histoire de mon mespt. Deuxième édition, Tom. I. 1858, p. 50.

s'il veut entrer, que de s'asseoir sur le banc des prévenus ; mais vous ouvrez si bien aux autres les portes de l'académie, que je ferai mon possible pour vous ouvrir les portes de la police correctionnelle.»

Ὁ Patru, ὡς δὲν ἄγνοεῖ ὁ ἀναγνώστης, ἤκρασε τὴν 17' ἑκατονταετηρίδα, καὶ ἀπέκτησε μάλιστα καὶ φήμην ἐμπείρου δικηγόρου, χάρις πρὸ πάντων εἰς τοὺς φίλους αὐτοῦ Racine καὶ Boileau· ὁ δὲ Chapelain εἶναι αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ συγγραφεὺς τῆς Pucelle, οὗ τινος τὴν ἀμουσίαν κατεστήλιτευσεν ὁ σατυρικῶ- τος τῶν ποιητῶν τῆς Γαλλίας.

Ἄλλ' ὁ ἐκ τῆς δίκης ταύτης κρότος ἀντήχησε βα-

σθη λάθρα ὑπὸ χριστιανῆς ὑπηρετίδος. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἀνέλαβε τὴν ὑγείαν αὐτοῦ, ἡ ἐκκλησιαστικὴ τοῦ Πάπα ἀρχὴ μαθοῦσα τὴν βάπτισιν ἤρπασε τὸ παι- δίον. Μάτην οἱ ταλαίπωροὶ γονεῖς, ἐπικαλούμενοι τὰ ἐπὶ τῶν ἀνηλικῶν δικαιώματα τῶν πατέρων, ἐζήτησαν τὸ τέκνον αὐτῶν· μάτην οἱ ἄλλοι κατὰ τὴν Εὐρώπην Ἰουδαῖοι ἀγανακτήσαντες ἐζήτησαν δικαιο- σύνην καὶ παρ' αὐτῶν τῶν ἡγεμόνων· μάτην καὶ ὁ τύπος, ὁ Γαλλικὸς μάλιστα καὶ Ἀγγλικὸς, ἐστη- λίτευσεν τὴν παρανομίαν· ἡ σφετερισθεῖσα τὸ παι- δίον ἐκκλησίᾳ ἐμεινεν ἀνένδοτος.

Πολλὴ λοιπὸν ἐγένετο καὶ ἐπὶ πολὺ ἐξηκολούθη-

Ὁ Ναβάρχος Ἀλγερῆς.

ρύτερος εἰς τὴν ἀντίπορθμον νῆσον· διότι, πλὴν τῶν γραφέντων ὑπὸ τῶν εφημερίδων, εἶδον, ὅτε μετὰ τινος ἡμέρας ἐπεσεκέθη τὴν Ἀγγλίαν, καὶ τὸ ἄρθρον, καὶ τοὺς δικηγορικοὺς λόγους, καὶ τὴν βιογραφίαν, καὶ τὴν εἰκόνα αὐτῆν τοῦ συγγραφέως κατὰ χιλιάδας ἀντι- τύπων, γαλλιστί τε καὶ ἀγγλιστί ἐκδοθέντα, ἐκτε- θειμένα καὶ εἰς τὰς γωνίας αὐτὰς τοῦ Λονδίνου καὶ δύο ἄλλων μεγαλοπόλεων.

Τὰ δὲ περὶ Μορτάρρα, εἰ καὶ ὅλως ἄμοιρα πολι- τικῆς σημασίας, οὐδὲν ἦττον ὅμως συνεκίνησαν καὶ τὸν τύπον καὶ τὴν κοινὴν γνώμην. Ὁ Μορτάρρα, τέ- κνον Ἑβραίων ἐν Βονωνίᾳ, ἦτο βρέφος, θηλάζων Ἰσως, ὅτε ἀσθενήσας καὶ κινδυνεύσας ν' ἀποθάνῃ ἐβαπτί-

σεν ἡ ἑρῖς, διότι πρὸς τοὺς κατηγορούς ὑπῆρξαν καὶ πανηγυριστὰς τῆς ἀρπαγῆς. Ἐγὼ ὅμως ὁ ξένος δια- βήτης ἐξέστην ἰδὼν τὴν δύσιν ὅλην συνταρασσομέ- νην περὶ Ἰουδαίου νηπίου, ἐνῶ πρὸ ὀλίγων μόνον ἐτῶν, μεσοῦντος τοῦ 10' αἰῶνος, αἰῶνος κατ' ἐξο- χὴν δικαιοσύνης καὶ πολιτισμοῦ, ὡς κοινῶς ἀξιοῦ- σιν, ἐκλείσθησαν οἱ ναοὶ τῶν Ἀνατολικῶν Χριστια- νῶν ἐν Νεαπόλει καὶ Βορὸλφ καὶ Μεσσήνη, ἐδημεύ- θησαν καὶ αὐτοὶ καὶ αἱ εἰκόνας καὶ τὰ βιβλία καὶ τὰ ἄμφια, εἰ καὶ προαιώνιον ἡμῶν κτῆμα (α), ἐδιά-

(*) Ὁ μὲν ἐν Νεαπόλει κατὰ τῶν ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου ἠγέρθη τὴν 11' ἑκατονταετηρίδα ἐπὶ Καρόλου Ε', ὑπὸ τοῦ κατα- φυγόντος ἐκεῖ Θεομὰ Α. Παλαιολόγου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ἐκ Κορίν-

σθη όλόκληρον χριστιανικόν πλήρωμα ν' ἀρνηθῆ τὸ ἴδιον δόγμα, καὶ ὁμῶς οὐδὲ φωνὴ ἠκούσθη κατὰ τοῦ ἀνοσιουργήματος!

Καὶ διηρέθιζον μὲν ταῦτα τὰ πνεύματα τῶν Γάλλων· ἀλλ' ὁ Γαλατικὸς λαὸς, νεωτεροποιὸς καὶ ὀξὺς, ὡς ὠνόμαζεν ὁ Θουκυδίδης τοὺς Ἀθηναίους, δὲν ἀγαπᾷ νὰ ἐνδιατρίβῃ περὶ τὰ αὐτά. Ὅθεν λησιμονῶν τὸ ἐσπέρας ὅ,τι κατετάρασεν αὐτὸν τὴν μεσημβρίαν, ἀθρόος ὄρμα πρὸς τὰ θεάτρα. Κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας παριστάνετο ἐν τῷ Γαλλικῷ θεάτρῳ ὁ Οἰδίπους τύραννος τοῦ Σοφοκλέους, μεταφρασθεὶς ἐμμέτρως ἐπὶ τοῦ K. Jules Laeroix. Ἐγένετο ἄρα ἐπιτυχῶς ἡ μετάφρασις; τὰ πρόσωπα τοῦ δράματος, ὁ τρόπος τῆς παραστάσεως, ἡ θεατρικὴ διακόσμησις ἀνεπτέρουν τάχα τὴν φαντασίαν πρὸς τὸ ἀρχαῖον θέατρον; Ἰδοὺ ζητήματα ταράσσοντα ὑπὲρ τὰ ἄλλα ἐμέ, ὅστις τολμῶν φρονῶ, παρὰ τὴν γνώμην τοῦ φιλέλληκος Φαλμεράγερ, ὅτι εἶμαι ἀπόγονος τῶν Ἑλλήνων. Ἀψημονήσας λοιπὸν κατὰ τὸν ἄνω μετὰ τῶν Γάλλων καὶ τὴν δίκην τοῦ Correspondant καὶ τὸν φίλτατον γόνον τοῦ Βονωναίου Ἐβραίου, μετέβην εἰς τὸ θέατρον. Ὁμολογῶ ὁμῶς ὅτι μεταβαίνων δὲν εἶχον τὸν νοῦν ἀπηλλαγμένον προλήψεων. Ἡ ὑπόθεσις, ἔλεγον κατ' ἐμαυτὸν, πλὴν τῆς τελευταίας σκηνῆς καθ' ἣν ὁ ἀποτυφλωθεὶς Οἰδίπους ἀσπάζεται τὰ τέκνα του, δὲν εἶναι ἀρκούντως δραματικὴ, οὐδὲ τὰ ἐπεισόδια συντελοῦσι κατὰ πολὺ εἰς τὴν ἐπαύξεισιν τοῦ δραματικοῦ διαφέροντος· διὰ τοῦτο ἐὰν καὶ ὁ δοκιμώτερος τῶν νεωτέρων τραγωιδῶν ἀνελάμβανε νὰ δραματοποιήσῃ τὸν Οἰδίποδα τύραννον, ἤθελεν ἀφεύκτως ἀποτύχει. Ὅποια λοιπὸν θὰ ἦτο ἡ μετάφρασις, γυμνὴ τοῦ ῥυθμοῦ καὶ τῆς ἀρμονίας τοῦ ἀρχαίου στίχου, καὶ αὐτῆς ἐτι τῆς μαγείας τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης;

Τοὺς φόβους μου τούτους ἐπεκύρωσεν εὐθὺς ἀμέσως ὁ προλαλήσας Οἰδίπους καὶ τῆς σκηνῆς ἡ διακόσμησις· ὁ ὑποκρινόμενος τὸν Οἰδίποδα δὲν ἦτο βεβαίως ἐκ τῶν ἐγκριτοτέρων ἠθοποιῶν τῆς Γαλλίας, διότι καὶ τὸ ἦθος εἶχε μᾶλλον χυδαῖον, καὶ τὴν φωνὴν δυσηχῆ, καὶ ἄτονον τὴν ἀπαγγελίαν. Τοσοῦτω δὲ κατεπίεσε τὴν ψυχὴν μου ὁ πρῶτος διάλογος, ὥστε ἤρχισα νὰ συλλογίζωμαι ἐὰν ἔπρεπε νὰ καταδικάσω ἐμαυτὸν εἰς τεσσάρων καὶ ἐπέκεινα ὥρων ἀηδίαν.

Ἀλλὰ καὶ ἡ διακόσμησις δὲν ἐξεικόνιζε τὴν ἀπλότητα καὶ τὸν θρησκευτικὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀρχαίου,

θου Ἑλλήνων· οἱ δὲ ἐν Βορδὸ καὶ Μεσσήνῃ ἀνῆγον εἰς τοὺς Ἑλληνας ab immemorabile. Ἐχρῶν δὲ ἐπ' ὅψιν καὶ βουλὰς Παπῶν καὶ ψηφίσματα βασιλέων καὶ συνθήκας δι' ὧν ἀναγνωρίζεται τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ ἔχῃσι καὶ οἱ ἐκεί ἡμέτεροι ἐμογενεῖς εὐθερέην τὴν συνείδησιν, ὡς καὶ οἱ Μεσσημιῶνες καὶ οἱ Ἑβραῖοι. Ἰδὲ πρὸ πάντων τὸ κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1784 ἐτους ἐκδοθῆν ψήφισμα τοῦ βασιλέως τῶν Δύο Σικελιῶν, καὶ τὸ κατὰ Ἰανουάριον 1801, δι' ὧν ἐπικυροῦται ἡ τῆς καὶ σαφῶς τὸ δικαίωμα τοῦτο, « in quella speciale maniera che i lumi del secolo, i quali ha sovrana autorità deve incoraggiare o proteggere, han fatto conoscere. . . » Τὰ φῶτα ἄρα κατὰ τὸ τελευταῖον τέταρτον τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἦσαν πολλὴ φαινοτέρα ἐν Νιπολίαι ἢ περὶ τὰ μέσα τοῦ 19'.

δράματος. Τὸ προσκλήριον καὶ ἡ θυμέλη, τῆς ὁποίας ἀληθῶς ἀμφισβητεῖται εἰσέτι ἡ θέσις, δὲν ἦσαν καλῶς διακεκριμένα ἀπ' ἀλλήλων, καὶ οἱ χοροὶ ἀνεμιγνύοντο, παρὰ τὴν ἀρχαίαν τάξιν, μετὰ τῶν λοιπῶν προσώπων.

Καὶ ὁμῶς καὶ φόβοι καὶ ἀηδία διεσκεδάσθησαν μικρὸν κατὰ μικρὸν· διότι καθόσον προέβαιεν ἡ παράστασις ἐπηύξανε καὶ τὸ διαφέρον. Οἱ χοροὶ αὐτοί, οἵτινες ἐθεωρήθησαν ὑπὸ τῶν νεωτέρων περιττοί, ἡ τῶν ὁποίων τὴν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς κυρίας ὑποθέσεως δὲν αἰσθανόμεθα, οὐδὲ εἶναι δυνατόν νὰ αἰσθανθῶμεν, ἀναγινώσκοντες μόνον τὰ δράματα, συντελοῦν παραδόξως εἰς τὴν ἐξάψιν τοῦ πάθους· μοὶ ἐφαίνετο ὅτι συνάγοντες, οὕτως εἰπεῖν, τὰ αἰσθήματα ὅσα διηγεῖροντο ἐν τῇ καρδίᾳ μου προχωροῦσης τῆς παραστάσεως, συνεκεφαλαιῶν καὶ ἐξέχεον διαμίας αὐτὰ ἱερώτερα καὶ ἐνθερμότερα ἵνα κλονήσωσι καὶ τὰ βάθρα αὐτὰ τῆς καρδίας μου. Κατενύγην ὅμως ὅτε ἤκουσα τὸ

« Τὸ γενεῖν βροτῶν,
ὡς ἡμᾶς ἴσα καὶ τὸ μηδὲν ζώσας ἐναριθμεῖν. » κτλ.

Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ ἐκορυφώθη κατὰ τὴν τελευταίαν σκηνὴν τὸ πάθος, ὅτε μάλιστα ἠκούσαμεν τὸ

« Ὁ τέκνα ποῦ ποτ' ἴστί . . .
ἀλλ' ἦνίκα ἂν δὴ πρὸς γάμον ἦκτε ἀγκάς, » κτλ.

ὥστε οἱ ὀφθαλμοὶ μου, εἰ καὶ ἀπετυφλώθησαν ὑπὸ τῶν δακρύων, ἔβλεπον προφανῆ τὴν συγκίνησιν τοῦ βλοῦ ἀκροατηρίου, καὶ τὰς ἀκοάς μου ἐπληττον ἤχοι ὀλολυγμῶν.

Τί δὲ ἂν ἠκούομεν τὸν Οἰδίποδα τύραννον περιβεβλημένον τὸν χιτῶνα τῆς βασιλίδος τῶν γλωσσῶν ἐπὶ τῶν ἐνδόξων τῶν Ἀθηνῶν χρόνων;

Ἡ μετάφρασις, εἰ καὶ μετάφρασις ἀμιμήτου ἀριστουργήματος, μοὶ ἐφάνη καὶ ἀκριβῆς καὶ γλαφυρὰ εἶδὲ καὶ δὲν με ἠπάτησεν ὁ ἐνθουσιασμός, διότι δὲν ἀνέγγων αὐτήν, φρονῶ ὅτι ὁ Γάλλος ποιητὴς μετέφρασεν ὅπως ἤξιον ὁ σοφὸς Βιλλεμαῖν, καὶ ἠσπάσθη ὁ στρατηγὸς Φουά, ἵνα μεταφρασθῆ ὁ Δημοσθένης. « Le seul art pour traduire Démosthène serait, en le lisant beaucoup, d'arriver à le prendre sur le fait comme vous le devinez vous autres orateurs, puis de le traduire bien littéralement avec des mots expressifs qui rendissent, s'il est possible, l'ordre, le mouvement, la valeur de ses paroles et comme l'accent de sa voix » (*).

Οὕτω πως νομίζω ὅτι πρέπει νὰ μεταφράζωνται οἱ ἀρχαῖοι καὶ πρὸ πάντων οἱ ποιηταί.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ λόγος περὶ ἀρχαίων συγγραφέων ὀφείλω νὰ ἀναφέρω ὅτι μετὰ πολλῆς χαρᾶς εἶδον ἐν Παρισίοις θεωρουμένην καὶ σήμερον τὴν μελέτην τῆς ἀρχαίας φιλολογίας, πλέον ἢ παρ' ἡμῖν, ὡς συντελεστικωτάτην καὶ πρὸ παντός καταλληλοτάτην πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ ῥυθμισίν τοῦ νοός. Πολλοὶ ἐξ ἐκείνων τοὺς ὁποίους εὐτυχῶς ἐγνώρισα κατα-

(*) Villemain, Souvenirs contemporains, 1re partie, 2. édit. p. 423.

ΤΑ ΕΝ ΚΕΡΑΣΟΥΝΤΙ

ΠΕΡΙ ΤΟΝ ΓΑΜΟΝ

ΕΘΙΜΑ (α).

Α'.

Αἱ κηδεστῖαι συνήθως γίνονται ἐκ συνθήκης τῶν γονέων· διότι, μὴ οὔσης συγχωρητῆς τῆς μεταξύ νέου καὶ νεάνιδος διακοινωνήσεως αἰσθημάτων, σπανίως γίνεται γάμος ἐκ συμπαιθείας, πλὴν ἐὰν ὁ νέος ἐλεύθερα φρονήματα ἔχων, μὴ ὑπέικη τοῖς γονεῦσιν εἰς τὰ περὶ τὸν γάμον, ἀλλὰ θελήσῃ ἡν ἡ καρδία αὐτοῦ ἐξελέξατο (ιδὲ Τερεντίου Andria ι. 5). Ἡ νεάνις δὲ ὡς πρὸς τοῦτο δὲν ἔχει ἰδίαν θέλησιν, οὐδὲ κἀν ἐρωτᾶται. Τοῦτ' αὐτὸ δὲ καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις· ὅθεν λέγει ἡ Ἑρμιόνη (Εὐριπ. Ἀνδρομ. 987).

« Νυμφευμάτων μὲν τῶν ἐμῶν πατὴρ ἐμός Μίριμαν ἔξει, κοῦκ. ἐμὸν κρίνειν τάχα. »

Ἐνοεῖται ὅτι συμβαίνουνσιν ἐνίοτε ἐξαιρέσεις.

Διεξάγονται δι' αἰ προμνηστεῖαι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ διὰ προξενίας, μάλιστα δ' ἀπὸ μέρους τῆς νεάνιδος. Αἱ ἔργον τοιοῦτον ποιοῦμεναι ἐκαλοῦντο προμνηστριαὶ ἢ προμνηστρίδες (Πολυδ. Γ', 34), ὅπερ ὁμῶς ἔργον, ὡς καὶ τανῦν, οὐκ ἐνομιζέτο ἐντιμον, οὐδ' εὐνόητον (Πλάτ. θεαίτ. 2. 150).

Ἀφ' οὗ δ' ἀμφοτέρωθεν συναινέσωσιν, ἔρχονται ἀπὸ μέρους τοῦ νέου εἰς τῆς νεάνιδος εἰς ἱερεὺς, ὁ ἀνάδοχος, ἢ ὁ μέλλον παράνυμφος (κουμβάρος) τοῦ νέου μετὰ συγγενῶν, ἢ ἀρραβωνίωσιν τοὺς νέους. (Παράνυμφος δὲ γίνεται ὁ υἱὸς τοῦ ἀναδόχου, ἢ αὐτὸς ὁ ἀνάδοχος, ἢ ἐν ἐλλείψει τοιούτων φίλος τις). Ἀφ' οὗ δ' ὁ ἱερεὺς εὐλογῆσῃ, ἀνταλλάσσονται τὰ δακτύλια· καὶ τὸ μὲν τῆς νεάνιδος δίδεται εἰς τὸν παράνυμφον, τὸ δὲ τοῦ νέου κρατῶν ἐπ' ἄρτου· ὁ αὐτὸς παράνυμφος, κομίζει εἰς τὴν μητέρα τῆς νεάνιδος. Ὁρίζεται δ' ἡ προθεσμία ἡ μέχρι σὺζεύσεως· παρατίθεται τράπεζα, καὶ γίνεται πρόποσις ὑπὲρ τῶν νέων· διανέμονται περφυγμένα λεπτοκάρυκα (β) καὶ γλυκίσματα εἰς τοὺς ἀπὸ τοῦ γαμβροῦ ἔλθόν-

(α) Οἱ πρὸς ἀνίερσιν αἰκοδομήματός τινος ἐργαζόμενοι καὶ χαλκοφόρον χρεῖαν ἔχουσι. Ἀποδείξασθαι εὖν καὶ οἱ σοφοὶ τῆς Ἑλλάδος τὸν γάλικα τοῦτ' ἢ, χρησιμευόντά τι ἴσως πρὸς τὴν ἀνίερσιν τοῦ ἑλληνισμοῦ, ὑπὲρ οὗ τοσοῦτους πόρους καταβάλλουσι. Καλὸν ἦν, εἰ πονταχόθεν ἐκ τῆς εὐθερέας τε καὶ δοῦλης Ἑλλάδος ἐδημοσίεον τὰ διάφορα αὐτῶν ἔθιμα, ἃ χρησιμεύουσι πάντως τοῖς συγγράφουσι καὶ διδάσκουσι περὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίβ' τῶν Ἑλλήνων. Διὸ καὶ προσφώνῃ τὴν παρούσαν διατριβὴν τῶν ἑσπερίων μοι Κυρίῳ Ε. Καστόρη, τὸ μάθημα τοῦτο ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ διδάσκοντι, ἦν ἀποδείχεται πάντως ὡς μικρὸν τιμητῆριον μεγάλως εὐγνωμοσύνης.

(β) Ὁ μακαρίτης Βαρδαλέος τὸ τοῦ Ἐπιφάνους (Κ. Ἀναθ. Βιβλ. Ε'. 4. § 29) « κάρυκα διαφώνου οὐκ ἔχοντα μεταφράζει· κατὰ στανον χωρὶς χάρισμα καὶ στίγμα εἰς τὴν μέσην », φέρων μάρτυρα τὸν Πολυδοῦκην λέγοντα « κάρυκα τὰ οὐκ ἔχοντα διαφών. εἴη δ' ἂν ταῦτα τὰ λεπτοκάρυκα, ἢ μάλλον τὰ καστάνια ὀνομαζόμενα. » Ἀληθεύει τὸ πρῶτον· διότι εἰς τὸ μέρος τὸ Μοσσοσίλων πρὸς Α. τῆς Κερασούντος, τανῦν δὲ μέρος τῆς Κερασούντος, κηποὶ μὲν λεπτοκαρύων πλείοται εἰσι, καστάνια δὲ ὀλίγοται ἐπίσκοτονται.

(Ἔπεται συνέχεια.)

τας, οἵτινες μετὰ ταῦτα ἀναχωροῦσιν. Ἐκ τούτων δὲ καὶ οὗτοι ὕστερον διανεμῶσιν εἰς τοὺς φίλους καὶ συγγενεῖς. Ὁλη δ' αὕτη ἡ πρᾶξις λέγεται ἀρραβῶν, ἢ σημάδευμα· οἱ δὲ νέοι, ἀρραβωνιαστικοί, ἢ σημάδευμένοι. Παραπλήσια δ' ἐγίνοντο καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις.

Β'.

Καὶ μετὰ τὸν ἀρραβῶνα οὐδέποτε συγχωρεῖται τοῖς νέοις συμπεριφορά. Καλοσπουδάζει μὲν ὁ νέος ὅπως βλέπῃ τὴν μνηστὴν αὐτοῦ, ἀλλ' αὕτη πάντοτε κρύπτεται καὶ ἀπὸ τῶν συγγενῶν αὐτοῦ. Ἀλλὰ τὸ ἔθος τοῦτο ἐκλείπει κατ' ὀλίγον.

Συμπληρωθεῖσας τῆς ὀρισεῖσας προθεσμίας, ἤτις κατὰ τὰς περιστάσεις καὶ παρατείνεται καὶ μειοῦται, στέλλονται πάλιν ἀπὸ τοῦ γαμβροῦ συγγενεῖς, ἵνα εἰδοποιήσωσιν ὅτι προσερχῶν ἀρχονται τοῦ γάμου. Τοῦτο δὲ λέγεται λόγος ἢ λογάρισμα. Καὶ τότε δὲ προσφέρονται αὐτοῖς τρωγᾶλια καὶ οἶνος.

Γ'.

Συνήθως καιρὸς τοῦ ἔτους πρὸς γάμον εἶναι ὁ χειμῶν, ὃν ὁ Ἀριστοτέλης λέγει ὠφέλιμον πρὸς τοῦτον (Πολιτ. Ζ. 15)· μάλιστα δὲ ὁ Ἰανουάριος, ἀντιστοιχῶν ἐν μέρει πρὸς τὸν Γαμηλιῶνα τῶν ἀρχαίων, ὀνομασθέντα οὕτω διὰ τοὺς πολλοὺς γάμους τοὺς γινομένους κατ' αὐτόν. (Ἰδὲ ἱστορικὴν Χρονολ. Κούμα, σελ. 30.)

Κατὰ τὴν πρό τοῦ γάμου Κυριακὴν κοπανίζουσι τὸν σῖτον, τὸν πρὸς χρῆσιν τοῦ γάμου, διάφοροι συγγενεῖς καὶ φίλοι. Τοῦτο δὲ λέγεται κοπανίσματα, ὧν καὶ ὁ γαμβρὸς παρὰ τοῖς κοινοτέροις πρέπει νὰ μετέχη.

Ἄρχεται δ' ὁ γάμος συνήθως ἀπὸ τῆς παρασκευῆς ἢ καὶ τῆς πέμπτης· παρὰ δὲ τοῖς πλουσίοις καὶ πρότερον· ἐστιῶσι διαφόρους φίλους, οὓς προσκαλοῦσι διὰ δελητῶν. Ἐνίοτε δὲ οἱ πλουσιώτεροι προσκαλοῦσι καὶ ἄλλοθενεῖς κατ' ἰδίαν ἡμέρας. Παρὰ τοῖς μετριωτέροις δὲ καὶ πενηστέροις στέλλεται τις (συνήθως γυνή), ἵνα προσκαλέσῃ εἰς τὸν γάμον· οὗτος δ' ὀνομάζεται λαλήτης, ἢ καλεστής, ἢ καὶ καλετής. Προσφέρει δ' εἰς τινὰς τῶν συγγενῶν καὶ φίλων κηρίον, ἀνθ' οὗ δίδεται παρ' αὐτῶν νόμισμά τι.

Ἀπὸ τῆς πέμπτης ἢ παρασκευῆς ἀρχεται νὰ παίξῃ ἢ λύρα (τουρκιστὶ κεμεντσέ), καὶ συγκρατοῦνται χοροί, οἵτινες γίνονται ἐν κύκλῳ, συγκρατοῦμένων τῶν χορευόντων. Ἀπὸ τῆς αὐτῆς δ' ἡμέρας ἡ νύμφη εἰσέρχεται εἰς τὸν νυμφῶνα, ὅστις εἶναι παραπέτασμα κλειῖον γωνίαν τινὰ δωματίου. Ἔρχονται δὲ ἤδη καὶ πολλαὶ συγγενεῖς καὶ φίλοι προσφέρονται εἰς τὴν νύμφην διάφορα δῶρα· οἶνον, ἐνδύματα. ζῶνην, ὑφάσματα κτλ' πρὸς δὲ καὶ κίνα (τουρκιστὶ κυνά), δι' ἧς βάρφουσι τὰς χεῖρας αὐτῆς. Τὴν παρασκευὴν πέμπουσι καὶ ἀπὸ τοῦ γαμβροῦ τοιαύτην, ἣν κομίζει συγγενὴς συνοδευμένη καὶ ὑπ' ἄλλων καὶ ὑπὸ λύρας. Πάλαι φέρουσά τις τῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ τῆς νύμφης τὴν βαφὴν ταύτην ἐπὶ κεφαλῆς, ἐχώρευεν ἐν τῇ αἰθούσῃ, τῆς λύρας παιζούσης. Τὸ ἑσπέρας ἀλείφουσι τὴν κεφαλὴν καὶ τὰς χεῖρας τῆς νύμφης διὰ

τῆς βαφῆς ταύτης, γυναικῶν ἄδουσῶν τραγουδιᾶ τινὰ ἐνός τῶν ὁποίων ἡ περιλήψις εἶναι αὕτη· α Σὺ ἀπέρχοσαι πλέον ἀπὸ τῆς οἰκίας ταύτης· σὺ πλέον εἰς τὴν οἰκίαν ταύτην δὲν ἔρχοσαι, καὶ ἂν ἔρχῃσαι, πολὺ δὲν δύνασαι νὰ διαμένῃς ἐν καὶ τυπτουσῶν μικρὰ τύμπανα (τουρκιστὶ τέφ.) Ὁλη δ' αὕτη ἡ πρᾶξις λέγεται Κινάγματα. Τὸ σάββατον ἀπέρχεται ἡ νύμφη εἰς τὸ λουτρόν, κεκαλυμμένη διὰ καλύπτρας, μετὰ συγγενῶν καὶ φίλων συνοδευομένη μέχρι τινὸς ὑπὸ λύρας, ἔπου λούεται, ἄδουσῶν τῶν μετ' αὐτῆς. Τὴν αὐτὴν δ' ἡμέραν ἀπέρχεται εἰς τὸ λουτρόν καὶ ὁ γαμβρὸς μετὰ τοῦ παρὰ νύμφου καὶ ἄλλων πολλῶν συγγενῶν καὶ φίλων, ἀδόντων καθ' ὁδόν, καὶ παιζούσης τῆς λύρας. Ἐν τῷ λουτρῷ δὲ οἱ συνοδευόντες τὸν γαμβρὸν οἰνοποτοῦσιν, ἄδουσι καὶ χορεύουσι. Τὰ τραγουδιᾶ γίνονται καὶ κατὰ τὴν ὑποστρωφὴν. — Παρὰ τοῖς δευσιδαίμοσι πρὶν ἢ ἀπέλθῃ ὁ γαμβρὸς εἰς τὸν λουτρόν, δέουσι περὶ τὴν ὄσφυν αὐτοῦ τεμάχιον δικτύου ὅπως προλάβωσι μαγείας. — Ἐὰν δὲ ἐν τῷ αὐτῷ λουτρῷ συναντηθῶσι δύο γαμβροί, πρέπει νὰ φιλήσωσιν ἀλλήλους· διότι ἄλλως πατοῦνται ἤτοι μαγεύονται. Παρὰ δὲ τοῖς ἀρχαίοις ἢ λούσις τοῦ γαμβροῦ καὶ τῆς νύμφης ἐγένετο τὴν ἡμέραν τοῦ γάμου δι' ὕδατος, κομιζομένου ἐξ εἰδικῆς τινος πηγῆς.

Τὸ ἑσπέρας γίνεται τὸ πλέξιμον τῆς νύμφης. Τὰ δὲ λοιπὰ ὡς καὶ εἰς τὰ κινάγματα. Τὸ αὐτὸ ἑσπέρας ἔρχονται εἰς τῆς νύμφης ἱερεὺς καὶ διάφοροι συγγενεῖς καὶ ὁ παρὰ νύμφου, κομιζόντες ἀπὸ τοῦ γαμβροῦ δῶρόν τι, ὅπερ εἶναι σταυρὸς ἀργυρῶς ἢ χρυσοῦς καὶ φλωρίον· ἀνταλλάσσονται δὲ καὶ τὰ πρότερον δεδομένα δακτύλια καὶ ἐπιθεβαιοῦται καὶ πάλιν ὁ ἀρραβῶν. Τὰ δὲ λοιπὰ ὡς καὶ ἐν τῷ ἀρραβῶν.

Τὴν κυριακὴν γίνεται ἡ κουρὰ τοῦ γαμβροῦ καὶ τοῦ παρὰ νύμφου ὑπὸ κουρέως, ἀδομένου τραγουδίου τινός, τοῦ ὁποῖου ἡ ἀρχὴ εἶναι αὕτη·

« Ἀπάνου οὐ ψῆλὸν βουδὸν αἰτὸς ἐξίχνη τὴν φωνήν —
» Βουὰ μου, χαμηλώσατε, δένδρη μου κλίνατε κορφαί.
» Ὁ Κύρ γαμβρὸς ξυρίζεται κτλ. »

Ἐπειτα πέμπονται εἰς τῆς νύμφης τὰ σινία. Εἶναι δὲ ταῦτα δύο δίσκοι, ἐφ' ὧν τίθενται διὰ τὴν νύμφην ὑποδήματα καὶ καλύπτρα, ἧτις πρότερον μὲν ἦν ἐριούχον ἢ ὑφάσμα διάχρυσον, καὶ ἐλέγετο τουθάκι, τανῦν δὲ εἶναι μεταξίνη (τουρκιστὶ τσαρτσάφ). Τούτους φέρουσιν ἐπὶ κεφαλῆς νεάνιδες ἢ συγγενεῖς τοῦ γαμβροῦ, συνοδευόμεναι ὑπὸ τῶν γυναικῶν. Ἀφ' οὗ δὲ παρατεθῶσιν αὐταῖς τρωγᾶλια καὶ τράπεζα, τίθενται ἐν τοῖς αὐτοῖς δίσκοις ἀπὸ μέρους τῆς νύμφης ὑποκάμισά τινα διὰ τὸν γαμβρὸν, τὸν παρὰ νύμφου, τοὺς γονεῖς, τοὺς ἀδελφοὺς καὶ ἄλλους τινὰς συγγενεῖς τοῦ γαμβροῦ.

Ἐπειτα στολίζεται ὁ γαμβρὸς ὡς ἐξῆς· Ἔρχεται ἐν τῷ μέσῳ τῆς αἰθούσης, καὶ ἐνδύεται ἢ αὐτὸς ἢ ὑπὸ τοῦ παρὰ νύμφου τὰ γαμβρῖκια του (τὰ καλά του ἐνδύματα), ἐν ᾧ δύο σειραὶ αἰοδῶν ἀπέναντι ἀλλήλων ἱσταμένων ἄδουσιν ὠρισμένα τραγουδιᾶ· τὴν δὲ ζῶνην ζώνεται ὑπὸ τοῦ παρὰ νύμφου, ἀφ' οὗ ὁ

πατήρ, ἢ ἐν ἐλλείψει τούτου ὁ πρῶτος τῶν συγγενῶν συνεπτυγμένῃ περιφέρῃ τρις περὶ τὸν γαμβρὸν. Μετὰ τὸ τέλος τοῦ στολισματος πρῶτον μὲν οἱ γονεῖς, εἶτα δὲ καὶ οἱ συγγενεῖς ἀσπαζόμενοι τὸν γαμβρὸν, δίδουσιν αὐτῷ δῶρόν τι. Ἀσπάζονται δὲ καὶ τὸν παρὰ νύμφου· ἀκολούθως δὲ καὶ πᾶς ἄλλος τῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ· ἔπειτα χορεύουσι τὸ λεγόμενον κοτσαργέλι (χορὸς ἐλικοειδής, ὁ παρ' ἄλλοις γερανός), ἐν τῷ μέσῳ τὸν γαμβρὸν καὶ τὸν παρὰ νύμφου ἔχοντας καὶ ἄδοντας. Μετὰ ταῦτα ἀπέρχονται εἰς τὸ νυμφόταγμα (ἵνα δηλαδὴ παραλάβωσι τὴν νύμφην ἀπὸ τῆς πατρικῆς οἰκίας). Προπορεύονται δὲ καθ' ὁδόν οἱ δαδοῦχοι εἰς ἡ δύο ἢ καὶ πλείους. — Οὕτω καὶ κατὰ τοὺς ἀρχαιολογικοὺς χρόνους, ὡς περιγράφει ὁ Ὀμηρος (Ἰλ. 492—3).

« Νύμφας δ' ἐκ βαλάμων, δαίδων ὑπο λαμπομενάων,
» Ἦγνον ἀνὰ ἄστῳ· πολλὸ δὲ ἡμέλειος ὄρωρι. »

Εἶτα οἱ παίζοντες τὴν λύραν (βαρβαροχυδαῖστι λερυσσηδες), ἔπειτα οἱ αἰοδοὶ καὶ ἄλλοι· μετὰ τούτους ὁ γαμβρὸς καὶ ὁ παρὰ νύμφου λαμπαδηφορῶν, συγκρατούμενοι ὑπὸ χειρὸς ἢ διὰ κανδυλίου. Ἀμα γνωσθεῖσας τῆς ἐλεύσεως τοῦ γαμβροῦ ἔρχονται νὰ στολισῶσι καὶ τὴν νύμφην, ἀδόντων ὡς καὶ ἐν τῷ στολισμῷ τοῦ γαμβροῦ, ἐκτὸς μόνον ὅτι ἡ νύμφη ἐνδύεται ἐν τῷ νυμφῶνι, ἢ ἐν τῷ δωματίῳ, ὅπου ὁ νυμφῶν. Ἐν τῇ αἰθούσῃ δὲ ὑποδύεται μόνον, κεκαλυμμένη ἤδη διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ σταλείσης καλύπτρας. — Τὸ ἔθος τοῦτο, τὸ καλύπτεσθαι τὴν νύμφην, ἦν καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Ὁ Δίσχυλος (ἐν Ἀγαμ. 4478—9) λέγει·

« Καὶ μὲν ἰ χρυσὸς οὐκί' ἐκ καλυμμάτων
» Ἔστι δαδορκῶς, νεο γάμου νύμφης δίκη ν. »

Ὁ δὲ Λουκιανὸς (Συμπ. ἢ Λαπ. 8) « Καὶ ἐν αὐταῖς ἡ νύμφη πάνυ ἀκριβῶς ἐγκεκαλυμμένη, ὑπὸ τῶν γυναικῶν περιεχομένη. » Δὲν ἐπιτρέπεται δὲ τῷ γαμβρῷ νὰ ἀναβῇ εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης πρότερον, πρὶν ἢ τελειώσῃ ὁ στολισμὸς αὐτῆς, ἀλλὰ περιμένει ἐν τῇ αὐλῇ. Ἀλλὰ τοῦτο ἐκλείπει βαθμηδόν, καὶ παρ' ὀλίγοις ἤδη γίνεται. Καθῆσαντες δ' ὀλίγον οἱ περὶ τὸν γαμβρὸν, καὶ πίνοντες ποτήριον οἴνου, συναπέρχονται μετὰ τῆς νύμφης. Πρὶν ἢ δ' ἀπέλθωσιν, οἱ γονεῖς καὶ συγγενεῖς τῆς νύμφης, ἀσπαζόμενοι τὸν γαμβρὸν, δωροῦνται αὐτῷ δῶρόν τι ἕκαστος· ἀσπάζονται δὲ καὶ τὸν παρὰ νύμφου. Ἔρχεται δὲ ἡ νύμφη κατόπιν τοῦ γαμβροῦ, κρατοῦμένη ἀπὸ τῶν χειρῶν ὑπὸ δύο νέων. Τὸ ἔθιμον τοῦτο ἔμεινεν ἴσως παρὰ τῶν Ῥωμαίων, δηλοῦν τὴν τῶν Σαδίνων παρθένων ὑπ' αὐτῶν ἀρπαγὴν. Τῶν νέων δὲ τούτων ὁ μὲν πρέπει νὰ ᾖ ὁ υἱὸς τοῦ ἀναδόχου (δεξαμένου) τῆς νύμφης, ὁ δὲ συγγενὴς, πρῶτος ἐξ ἀδελφῶν συνήθως. Ἐνίοτε κρατοῦσιν αὐτὴν γυναῖκες. Παρὰ τοῖς κοινοτέροις, ἐν ᾧ ἡ νύμφη ἐξέρχεται τῆς πατρικῆς οἰκίας, πρέπει νὰ σύρῃ τοὺς πόδας τρίβουσα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ὅπως δῆθεν μετ' αὐτῆς συμπαρασύρῃ καὶ ἄλλα κοράσια πρὸς ἄνδρα. Ταύτης συνοδευομένης ὑπὸ πολλῶν συγγενῶν, προπορεύεται γρατὰ τις γυνὴ λαμπαδηφοροῦσα, παρα-

μάννα ἢ παρανύμφισσα καλουμένη (τοιαύτη παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἦν, ὡς φαίνεται, αὐτὴ ἡ μήτηρ τοῦ γαμβροῦ δαδοφοροῦσα), ἧς ἔργον τὸ συμβουλεύσαι εἰς τὴν νύμφην καθήκοντα ἅτινα ἴσως ἀγνοεῖ.

Τελεσθεῖσας δ' ἐν ἐκκλησίᾳ τῆς στέψεως, ὑποστρέφουσιν εἰς τὴν τοῦ γαμβροῦ οἰκίαν, τῶν μὲν συγγενῶν τοῦ γαμβροῦ συμπορευομένων τούτω, τῶν δὲ τῆς νύμφης ταύτη (α). Καὶ πρὸ τῆς στέψεως καὶ μετ' αὐτήν, κατὰ τὴν δίοδον αὐτῶν προσφέρονται οἶνος καὶ ὀπῶραι καὶ διάφορα τρωγᾶλια παρὰ τῶν οἰκιῶν, παρ' ἃς διέρχονται, ἱσταμένων ἐνός ἢ δύο ἢ καὶ πλείων ἐπὶ τῆς ὁδοῦ παρὰ τῇ θύρᾳ τῆς οἰκίας, καὶ διανεμόντων αὐτὰ εἰς τὸν γαμοστόλιον. Ὀνομάζεται δ' οὕτως ὅλη ἡ τῶν νεονύμφων συνοδία. Ῥίπτεται δ' ἐπ' αὐτοὺς ὀρύζιον ἀπὸ τῶν οἰκιῶν συγγενῶν καὶ ἄλλων, τῶν βουλομένων. Καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις κατεχέοντο ἐπ' αὐτοὺς εἰς σημεῖον εὐπορίας διάφορα τραγήματα (καταχύσματα Σχολ. Ἀριστ. Πλούτ. 768). Ὅταν δ' ἔλθωσιν ὑπὸ τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ, ὁ πατήρ ῥίπτει ἀπὸ θυρίδος ἐπὶ τοὺς νεονύμφους ὀρύζιον καὶ νομίσματα. Ὅταν δ' ἡ νύμφη ἀναβῆσα τὴν κλίμακα μέλλῃ νὰ προβῇ, πρέπει νὰ προτείνῃ τὸν δεξιὸν πόδα, ἵνα ἢ ἡ εἰσόδος αὐτῆς αἰσία (καλοῦρίζικος). Ἐπειτα ἡ πενθερὰ ἀσπασθεῖσα κτυπᾷ εἰς τὸ πάδι της χαλκοῦν τι σκεῦος, ὅπερ γίνεται αὐτῇ δῶρον ἀναφαίρετον· δίδωσιν αὐτῇ γλύκυσμά τι, καὶ ἔπειτα ὀδηγοῦσιν αὐτὴν ὑπὸ τὸν προτομασμένον νυμφῶνα. Τῶν συγγενῶν δὲ τῶν συνοδευσάντων τὴν νύμφην, οἵτινες ὀνομάζονται συμπεθεροί, οἱ ἄνδρες καὶ αἱ γυναῖκες εἰσελθόντες κάθονται εἰς ἴδια δωμάτια, κεκοσμημένα καὶ φωτισμένα ὑπὸ λύχνων. Κάθονται δ' αἱ γυναῖκες ἐν δωματίῳ, ὅπου ὁ νυμφῶν τῆς νύμφης (Ἀθῆν. ΙΔ'. 644). Προσφέρεται τῇ νύμφῃ τροφὴ ὑπὸ τὸν νυμφῶνα, ὅπερ ἐγένετο καὶ παρὰ Ῥωμαίοις (ἴδε Εὐτέρπ. Τόμ. Α'. Φυλλ. Κ', σελ. 23). Τοῖς δὲ συμπεθεροῖς παρατίθεται τράπεζα, ἧτις παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐλέγετο γαμικὸν συμπόσιον, ἢ γαμικὴ θοῖνη. Οὕτω δ' ἐποίουν καὶ οἱ Ῥωμαῖοι (ἐνθα ἀνωτέρω). Καὶ πρῶτον μὲν προπίνουσιν εἰς ὑγιάν τῶν νεονύμφων καὶ τοῦ παρὰ νύμφου· ἔπειτα δὲ ἀρχονται τῆς εὐωχίας. Ἀλλὰ πρὸ τούτου ὀφείλουσιν οἱ περὶ τὸν γαμβρὸν νὰ δώσωσιν εἰς τοὺς κρατήσαντας τὴν νύμφην ὄρνιθα ἢ ἀλέκτορα ἢ πρόβατον· ἄλλως δὲν ἀπτονται τῶν παρατεθειμένων βρωμάτων. Φαγόντες δὲ καὶ πίνοντες ἀνίστανται εἰς χορὸν, ἐν διακόπτουσι καὶ ἐπαναλαμβάνουσι πολλάκις. Περὶ τὸ μεσονύκτιον βάλλοισι τὴν νύμφην εἰς τὸν χορὸν, ὅτε παύει μὲν ἡ λύρα, ἄδουσι δὲ ἄνδρες ἢ καὶ γυναῖκες, τῶν μὲν ἀδόντων ἀφ' ἐνός, τῶν δὲ ἐπαναλαμβάνόντων τρὶς αὐτοὺς στίχους ἀφ' ἑτέρου. Τεμάχιον δὲ ἐνός τῶν ἀδομένων τραγουδιῶν εἶναι τοῦτο, ὅπερ ἐνοεῖται ἀπὸ μέρους τῆς νύμφης πρὸς τὸν γαμβρὸν, προσπαθούντα ὅπως ἀποκτήσῃ αὐτήν·

« Πάγε, κωρέ, κωρούσαι, τίποτε δὲν ἔχεις;
» Πάγε νὰ μάθῃς γράμματα, νὰ μάθῃς καὶ τὴν τέχνην,

(α) ἴδε ἐν τέλει.

Νὰ μάθης καὶ τὰ τραγῳδία, πῶς πᾶναι ἡ ἀγάπη.
 Ἀπαὶ τὰ μάτια πᾶνεται, ἔς τὰ χεῖλη κατεβαίνει,
 Κι' ἀπαὶ τὰ χεῖλη ἔς τὴν καρδίαν, καὶ ἔς τὴν καρδίαν βάζοναι (α).

Κάμνουσι δὲ τρεῖς γύρους. Εἶναι δὲ ἡ νύμφη κεκαλυμμένη τὸ πρόσωπον (ἀλλὰ τοῦτο ἤδη ἐκλείπει) καὶ ἀπὸ τῆς μιᾶς μὲν χειρὸς κρατεῖ αὐτὴν ὁ γαμβρός, ἀπὸ τῆς ἄλλης δὲ εἰς τῶν γονέων τοῦ γαμβροῦ (οἱ γονεῖς τῆς νύμφης δὲν συνοδεύουσιν αὐτήν), ἢ ὁ παρὰ νύμφος ἢ ἀδελφὸς αὐτῆς. Μετὰ τὸ τέλος τῶν τριῶν γύρων οὗτος μὲν ὁ χορὸς διαλύεται, ἄρχονται δ' ἄλλοι ὑπὸ λύραν, διαρκούντες καὶ μέχρι πρωίας. Κατὰ τὴν νύκτα ταύτην ἐπιτρέπεται τοῖς συμπεθεροῖς νὰ ζητῶσιν ὅ,τι ἂν θέλωσιν, ἦτοι ἰχθῦς ζῶντας, νῆσσαν κτλ. (ὅ,τι ὁμοῦς εἶναι δυνατὸν νὰ εὐρεθῆ), ὅπερ γινώσκοντες οἱ ἐστιῶντες προετοιμάζουσιν αὐτά. Καὶ ἐν γένει οἱ περὶ τὸν γαμβρὸν περὶ πολλοῦ ποιοῦνται ὅπως μὴ δυσαρεστήσωσι μηδένα τῶν ἐστιωμένων. Οἱ παριστάμενοι καὶ ὑπηρετοῦντες αὐτοῖς ὀνομάζονται παραστάται. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ γαμβρὸς μετὰ τοῦ παρὰ νύμφου ὀφείλει νὰ παρίσταται ὄρθιος· κάθηνται δὲ δι' ἀδείας μόνον τῶν συμπεθερῶν. Περὶ τὸ λυκαυγὲς χορεύουσι καὶ πάλιν τὸ κοτσαγγέλι, τραγῳδοῦντες τὸ «*χάραξεν ἡ ἀνατολὴ κτλ.*» ὅπερ δηλοῖ τὴν σύζυγκὴν πίστιν. Ἐπειτ' ἀναχωροῦσιν, ἀφ' οὗ ἀναρτήσωσιν εἰς ξύλον μακρὸν διὰ κλωστής μῆλα, ἀπίδια, κρέας, ἰχθῦς, ὄρνιθα καὶ ὅ,τι ἂν ἄλλο εὐρωσι, καὶ στολίσαντες αὐτὸ δι' ἀνημμένων κηρίων ἐξέρχονται, καὶ αὐτοὶ κρατοῦντες εἰς χεῖρας τοιαῦτα (ἀλλὰ ταῦτα γίνονται παρὰ τοῖς κοινοτέροις). Παιζούσης δὲ τῆς λύρας ἔρχονται εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης, καὶ ἐξακολουθοῦσι τοὺς χοροὺς καὶ τὰ τραγῳδία ἐπὶ πολὺ ἔτι, μέχρις οὗ διαλυθῶσι. (Ἔπεται τὸ τέλος).

ΔΙΑΦΟΡΑ.

ΤΡΟΠΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ. Πρὸ τινων ἡμερῶν, γράφουσιν αἱ τελευταῖαι τῆς Γαλλίας ἐφημερίδες, μεταπράτης ἐταξείδευε μετὰ τῆς γυναικὸς του διὰ τοῦ σιδηροδρόμου. Ἀφοῦ δὲ ἐπώλησαν ὅλας τὰς πρᾶγματείας, ἀπεφάσισαν νὰ μεταβῶσιν εἰς Σεγόραν ἐκ Καισαροδούου, καὶ ν' ἀποκατασταθῶσιν ἐκεῖ. Ὁ ἀνὴρ, θέλων νὰ οἰκονομήσῃ τὰ ἐξοδα τῆς ὁδοπορίας εἶπε πρὸς τὴν σύζυγον του· «*Δὲν θέλεις νὰ γείνης πρᾶγματεία, καὶ νὰ ζαρωθῆς ἐντὸς κανίστρου ὡστε νὰ σὲ μεταφέρω ἀνεξόδως εἰς Σεγόραν;*»

Ἡ γυνὴ εὐροῦσα τὴν ἰδέαν λαμπρὰν συγκατετέθη νὰ γείνη πρᾶγματεία· καὶ ἐπειδὴ ἦτο ἰσχνὴ καὶ μικρά, ἐχώθη εἰς τὸ κανίστρον, τὸ ὅποιον σκεπάσας ὁ σύζυγος μὲ παλαιόπανον τὸ ἔφερεν εἰς τὸν σταθμόν. Ζυγισθέντος δὲ τοῦ κανίστρου, «*20 χιλιόγραμμα!*» ἀνεφώνησεν ὁ ἐπιστάτης, καὶ ἔθεσεν αὐτὸ

(α) Παραπλήσια λέγει καὶ ὁ Μόσχος (Εἰδ. Α'. 16—17).

«*Καὶ πτεροῖς ὡς ὄρνις ἐπιπταται (ὅ ἔρω) ἄλλον ἀπ' ἄλλου ἄνερας πῶν γυναικας, ἐπὶ σπλάγχνοις δὲ κάθηται.*»

ἐπὶ τῆς φορτηγοῦ ἀμάξης, ἥτις ἐμελλε νὰ τὸ μεταφέρῃ εἰς Σεγόραν ἀντὶ δέκα λεπτῶν.

Εἰς Σεγόραν ἐπειδὴ ὁ μεταπράτης δὲν εἶχε δύναμιν νὰ ἀνασηκώσῃ μόνος τὸ κανίστρον, ἦλθεν εἰς βοήθειάν του εἰς τῶν φυλάκων, ὅστις ἰδὼν τὸ παράδοξον σχῆμα τοῦ κανίστρου τὸ ἐρρίψεν ἐπὶ τῶν ὤμων του ὡς ἂν ἦτο εὐτελὲς τι ἐμπόρευμα, καὶ ἐπροχώρει πηδῶν, οὕτως ὡστε τὰ μέλη τῆς ζώσης πρᾶγματείας κατεπληγόντο. Τοῦτο ἰδὼν ὁ μεταπράτης, «*Εὐχαριστῶ, εἶπε, ἀπόθες τὸ κανίστρον μου ἐδῶ, καὶ ἔλθε νὰ σὲ κεράσω.*»

Καὶ ὁ μὲν φύλαξ ἀπέθεσε τὸ φορτίον καὶ ἀπεμακρύνθη, ὁ δὲ μεταπράτης ἀνοίξας τὸ κανίστρον ἤλευθέρωσε τὴν προσφιλῆ του Εὐαν. Ἀνεχώρησαν δὲ καὶ οἱ δύο σκιρτῶντες διότι ἐπέτυχε τὸ στρατήγημά των. Τὸ συμβῆναι τοῦτο εἶναι ἱστορικόν.

ΠΕΡΙΕΡΓΟΣ ΔΙΚΗ. Εἰς τὰς μεταξὺ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν διαφορὰς τὰς ὁποίας δικάζουσι τὰ δικαστήρια, ὁ σύζυγος κατακρίνεται συνήθως ὡς αὐστηρὸς, θυμώδης, βίαιος καὶ τὰ τοιαῦτα· αἱ ἐξαιρέσεις εἶναι σπάνιαι. Εἰς τὰς σπανίας δὲ ταύτας καταλογιστέον μίαν, περιεργωτάτην, τὴν ὁποίαν ἀνέγνωμεν τὸν παρελθόντα Ὀκτώβριον εἰς τὰς Γαλλικὰς ἐφημερίδας.

Γυνὴ τις, ἀξιοῦσα ὅτι ὁ νόμος ἔπραξε κάκιστα ἀναθεὶς εἰς τὸν ἀνδρα ἐξουσίαν οἰκογενειάρχου καὶ πατρὸς, ἀπεστάτησε κατὰ τοῦ κώδικος καὶ ἐνίδρυσεν ἐαυτὴν ἀπύλυτον δέσποιναν τοῦ οἴκου καὶ τύραννον τοῦ συζύγου τῆς, τὸν ὅποιον κατεδίκασεν εἰς ξηρὸν ψωμὶ καὶ νερόν, τὸν ἔδειρε, τὸν ἐδίωξεν ἀπὸ τῆς οἰκίας, οἰκισιοποιήσασα καὶ δαπανήσασα διὰ μόνην ἐαυτῆν ὑπὲρ τὰς 40 χιλ. δραχμῶν κατ' ἔτος· τὸν δὲ σύζυγον καταδίκασασα εἰς τὰ ἐξῆς·

1—Νὰ τρώγῃ εἰς τὸ μαγειρεῖον.

2—Νὰ κοιμᾶται εἰς τὸ κατώγειον.

3—Νὰ ἔχῃ στρώμα ἀχύρινον.

4—Ν' ἀλλάξῃ καθαρὰ κατὰ δεκαπέντε ἡμέρας.

5—Νὰ φορῇ παλαιόρουχα ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα πωλοῦσιν οἱ Ἑβραῖοι.

6—Νὰ φορῇ ὑποδήματα παμπάλαια.

7—Νὰ μὴν ἔχῃ ποτὲ λεπτὸν, μήτε διὰ ξύρισμα ἢ κουράν.

Ἐν ἐνὶ λόγῳ νὰ ζῆ χειρότερα καὶ τοῦ τελευταίου ὑπηρετοῦ.

Καὶ ἐπειδὴ ὁ ταλαίπωρος σύζυγος ὁ ὁποῖος, πρᾶγμα παράδοξον, ὄχι μόνον πνεῦμα ἀλλὰ καὶ γενναϊότητα εἶχε, διότι τὸ 1831 ἔτος ἠνδραγάθησε κατὰ τὴν στάσιν τοῦ Λουγδούου, ἐτόλμησέ ποτε νὰ ὑποβάλλῃ εὐσεβᾶστως παρατηρήσεις, ἡ καλὴ του σύζυγος ἔχυσεν ἐπάνω του ὀλόκληρον χύτραν μὲ θερμώτατον βόφημα, καὶ λαβοῦσα τὸ πτυάριον τῆς θερμάστρας κατεπλήγωσε τὸ πρόσωπον καὶ τὰς χεῖρας του.

Ἄλλος ἀντ' αὐτοῦ θὰ τὴν ἐχειροτόνει βεβαίως χωρὶς νὰ προστρέξῃ εἰς τὰ δικαστήρια. Αὐτὸς ὁμοῦς ἐπροτίμησε νὰ ζητήσῃ τὴν προστασίαν των, ἅτινα κατεδίκασαν τὴν παράδοξον γυναῖκα, ἂν καὶ ὄχι παραδοξοτέραν τοῦ ἀνδρός τῆς.